

ДНЕВНИКЪТЪ

(стенографически)

на

XI^{то} Обикновено Народно Събрание

(първа редовна сесия).

XV заседание, четвъртъкъ, 22 ноемврий 1901 г.

(Отворено въ 4 ч. и 45 м. слѣдъ пладнѣ подѣ прѣдсѣдателството на прѣдсѣдателя г. М. Балабановъ.)

Прѣдсѣдателъ: (Звъни.) Създанието се отваря. Моля г. секретаря да прочете списъка.

Секретаръ Н. Кормановъ: (Прочита списъка. Отсѣствуватъ г. г. народнитѣ прѣдставители: Н. Абанджиевъ, И. Анаудовъ, Ц. Бакаловъ, В. Димчевъ, Д-ръ Г. Гаговъ, Д-ръ К. Милановъ, Д-ръ К. Серафимовъ, Д-ръ П. Стайковъ, Ст. Ивановъ, А. Каназирски, Н. Козаревъ, А. Крушковъ, А. Маринкехайовъ, Г. Недѣлковъ, Н. Петровъ, Д. Пипмановъ, В. Поповъ, Д. Пчелински, С. Савовъ, Х. Славейковъ, И. Сунгурларски, М. Такевъ, Ц. Таслаковъ, Т. Ферадовъ, Н. Христовъ и Д. Цанковъ.)

Прѣдсѣдателъ: Отъ 165 души народни прѣдставители отсѣствуватъ 26 души. Има законниятъ съставъ — заседанието продължава.

Прѣди всичко, имамъ честь да съобща на Народното Събрание, че депутацията, която бѣше избрана отъ Народното Събрание да поднесе на Негово Царско Височество Княза отговора на тронното слово, имѣ честта да се прѣдстави днесъ прѣдъ Него и да му поднесе този отговоръ, който ви е извѣстенъ. Негово Царско Височество, като изслуша отговора на тронното слово, благоизволи да отговори по слѣдующия начинъ:

„Г-не прѣдсѣдателю и г-да народни прѣдставители!“

Доволенъ съмъ да отбѣлжа прѣди всичко, че и Народното Прѣдставителство съзнава, не помалко отъ Мене, въ какво трудно положение се намира Държавата въ финансово и економическо отношение.

На васъ, г-да народни прѣдставители, прѣдстои да проучите и установите мѣроприятията, съ които да се постигне прѣмахването на сегаш-

нитѣ финансови затруднения. Нашата задача на всички намъ, служители на народа, е да работимъ съ общи сили за повдигане економическото благосъстояние на страната, да усилимъ податната способностъ на населението и да влѣмъ животворяща кръвъ въ изнемошѣлото тѣло на България, като съдѣйствуваме да се прѣмахне и онова болѣзнено раздражение, което би могло да попрѣчи на народа да прѣслѣдва своитѣ културни задачи.

И въ тая социална дѣятелностъ частнитѣ изгоди и партийнитѣ интереси трѣбва да отстъпятъ прѣдъ свещеното чувство на дълга къмъ Отечеството.

Не мога да не изкажа своето задоволство и отъ общиането на Народното Прѣдставителство да проучи най-старателно прѣдложенитѣ нему законопроекти и да осигури пълното и окончателно надмощие на законността въ Татковината ни. А за прѣвъзможването на тѣй желаната законностъ необходимо е да се употребятъ всички усилия, щото всѣки гражданинъ дълбоко да се проникне отъ съзнанието, че тя е първото условие за политическо и нравствено развитие на всѣко общество.

И най-отличнитѣ политико-социални теории, обаче, сж суетни, ако липсватъ способни и висококачествени оръдия за тѣхното приложение. Въ една млада и възраждающа се страна, като нашата, органиитѣ на изпълнителната властъ иматъ безспорно и една възпитателна ръководяща роля, и затова за изпълнението на тая си народополесна мисия, необходимо е държавнитѣ служители да бждатъ оградени отъ всѣкакво незаконно посѣгателство. Този е най-сигурниятъ начинъ да възбудимъ у тѣхъ съзнанието, че тѣ всички и всѣкога сж повикани да служатъ на народа, а не на извѣстно мнѣние.

Принуденъ съмъ, г-да народни прѣдставители, да се повърна изново къмъ ония сжждения, които изказахъ при поднасянето отговора на тронното слово прѣзъ миналата извънредна сесия на XI-то Народно Събрание, и най-настойчиво да увѣря Народното Прѣдставителство, че тѣ не сж хвърчащи фрази, а сж най-изразителни и сжстенъ избликъ на онова, което ежеминутно вълнува Молята прѣдана на народа душа.

За изразенитѣ въ отговора на тронното слово чувства, азъ благодаря най-сърдечно на Народното Прѣдставителство отъ своя страна и отъ страна на Прѣстонослѣдника.

Да живѣе Моя народъ!“

Това е отговорътъ, който Негово Царско Височество благоволи да направи на отговора на тронното слово, което му се поднесе днесъ.

Задълженъ съмъ отъ Негово Царско Височество да изкажа прѣдъ Народното Събрание всичката Му радостъ и всичката Му благодарностъ за отговора, който Му се поднесе, и при това, да поздравя отъ негова страна цѣлото Законодателно тѣло съ благопожелание отъ Негово Царско Височество за добра, честита, сериозна и плодотворна дѣятелностъ за благо на Отецеството.

Подиръ това, съобщавамъ на Народното Събрание, че се разрѣши отпускъ на Севлиевски народенъ прѣдставителъ г. Пешевъ четири дена и на г. Гено Недѣлковъ три дена, отъ 22—24 тогъ.

Прѣди да пристѣпимъ къмъ дневния редъ давамъ отидхъ за нѣколко минути.

(Слѣдъ отидхъ.)

Прѣдсѣдателъ: (Звъни.) Засѣданието се продължава. Минаваме на дневния редъ, който е:

I. Второ четене на прѣдложението отъ народния прѣдставителъ г. Г. Шиваровъ за измѣнение нѣкои членове отъ търговския законъ;

II. Разглеждане прѣдложението отъ народния прѣдставителъ г. Д. Ризовъ за изразходванитѣ безусловни фондове отъ бившитѣ министри;

III. Разискване въпросътъ, повдигнатъ отъ г. прѣдсѣдателя на комисията по Министерството на Външнитѣ Работи и на Изповѣданията за приемане или не чужденци за български подданици;

IV. Първо четене рѣшението отъ Министерството на Търговията и Земледѣлието за уредбата на оризосѣянето, и

V. Второ четене законопроекта за измѣнение чл. 55 отъ закона за полицията.

По първия пунктъ — второ четене прѣдложението отъ народния прѣдставителъ г. Шиваровъ за измѣнение нѣкои членове отъ търговския законъ — моля докладчика... (Д. Ризовъ: Нѣма кворумъ!) Има повече отъ 50 души; всички сж 130 души. (Д. Ризовъ: Трѣбва да бждатъ 56 души.)

Д. Марковъ: Азъ моля, ако е възможно, да се прѣреди дневниятъ редъ и да гледаме третата точка за приемането на чуждитѣ подданици, понеже

по това нѣма да станатъ особени дебати и защото азъ ще си отида.

Прѣдсѣдателъ: Съгласно ли е Събранието да се прѣреди дневниятъ редъ? (Гласове: Съгласно!) Който е съгласенъ, да си вдигне ржката. (Большинство.) Събранието приема.

Тогавъ пристѣпваме къмъ разискване въпроса, повдигнатъ отъ прѣдсѣдателя на комисията по Министерството на Външнитѣ Работи и Изповѣданията за приемане или не чужденци за български подданици.

Моля г. Маркова да развие прѣдложението си.

Д. Марковъ: Г-да прѣдставители! Въ архивата на Народното Събрание въ течение на нѣколко години сж постѣпили повече отъ хиляда, а мога да кажа, между 1.000 и 1.500 прошения на разни чужденци, които тацитпо сж добили това българско подданство, тѣй като много отъ тѣхъ сж се заселили тукъ прѣди 10—15—18 години, които сж придобили граждански права, които сж се заселили въ известни общини, които сж се явявали на градскитѣ избори и сж гласоподавали, на които синоветѣ сж постѣпили въ редоветѣ на българската войска, и въобще сж били третираны като такива, безъ, обаче, да има едно формално признаване отъ страна на Народното Събрание, тѣй както законътъ за българското подданство отъ 1884 г., ако се не лѣжа, изисква. Причината за да се набератъ тѣзи прошения и да не имъ се дава ходъ е било едно рѣшение, взето още отъ VIII-то Народно Събрание, въ което надлежниятъ министъръ е искалъ вече да урегулира окончателно тази материя съ единъ добръ обмисленъ и на едни не-добри начала поставенъ законъ за българското подданство. Но това не е спирало желающитѣ да приематъ подданство да продължаватъ да подаватъ своитѣ просби. Сега нашата комисия по Министерството на Външнитѣ Работи, на която имамъ честта да бжда прѣдсѣдателъ, въ едно или въ двѣ засѣдания, които имаше, отъ уважение къмъ това рѣшение на VIII-то Народно Събрание, запита г. Министра на Външнитѣ Работи и Изповѣданията г. Даневъ, какво мисли той по този въпросъ: може ли комисията да внесе на докладъ тѣзи прошения съ мнѣние да бждатъ приети, а които не отговарятъ на условията, които се изискватъ отъ този законъ, да не бждатъ приети? Г-нъ Министърътъ помоли комисията да се не занимава съ въпроса за разглеждане на тия прошения въ комисията, защото той възнамѣрявалъ до края на настоящата редовна сесия да внесе единъ законопроектъ. Отъ друга страна, г. Министъръ-Прѣдсѣдателъ, който е въ сжщото врѣме и Министъръ на Финанситѣ, изказа мнѣние, че той въ тоя бждицъ законопроектъ щѣлъ да внесе въ неговата основа и едно законоположение, да се изисква отъ приетитѣ подданици една известна такса въ полза на фиска, нѣщо твърдѣ умѣстно споредъ мене, защото ще се смѣта, че имъ се дава едно право, и по тоя начинъ ще имаме и гаранция,

че тия, които идатъ, не сж голтаци, които, като не могатъ да намбръятъ своята прѣхрана и по разни причини напуцатъ отечеството си, дошли сж да намбръятъ прѣхрана и подслонъ тукъ и по единъ безвъзмезденъ начинъ да могатъ да бждатъ приети като български подданици. И дѣйствително, при тѣзи обяснения, както отъ г. Министра на Външнитѣ Работи, тъй и отъ г. Министъръ-Прѣдседателя, комисията рѣши да подложи това на вашето усмотрѣние тукъ и да поиска отъ васъ единъ вотъ, за да има тя оправдание, защото, увѣрявамъ ви, повечето отъ г. г. прѣдставителитѣ сѣ всѣка поща приематъ отъ градоветѣ и селата писма на заинтересованитѣ хора, които искатъ да се даде ходъ на просбата имъ, — нѣщо, за което сж прави, защото или трѣбва да имъ се откаже, или трѣбва да се приематъ. Сега, като консултираме Събранието по този въпросъ, нека то благоволи и се произнесе да чакаме ли законопроекта, който ще бжде внесенъ отъ г. Министра на Външнитѣ Работи, и слѣдъ неговото приемане и ставане законъ, тия подданства сами по себе си ще се наредятъ, безъ да има нужда Събранието да приема тия хора за подданици, защото въ закона може да се тури, че само голѣмата натурализация може да става съ разрѣшение на Народното Събрание, съ извѣстни условия, и въ закона да влѣзатъ такива условия, които като се изпълнятъ отъ лицето, което заявява за подданство, ео ipso става български подданикъ; или пъкъ да не чакаме този законопроектъ и тогава нашата комисия да даде ходъ на тѣзи прошения, които се колебаятъ между 1.000—1.500, и да се явимъ на докладъ. Защото, ако помните, миналата сесия единъ докладчикъ се яви на трибуната и вие всички викнахте „не щемъ подданици“ и отказахме подданство на нѣкои учители чехи, женени тукъ, съ сѣмейства и пр. А пъкъ мога да ви кажа, че много отъ тѣзи прошения заслужаватъ да бждатъ уважени частъ по-скоро и че и други много има, сждбата на които трѣбва да бжде разрѣшена въ негативна смисълъ. Та, за да може комисията да отбѣгне отъ тази отговорностъ и да дойде до единъ край, азъ моля почитаемото Събрание да вземе рѣшение въ една или въ друга смисълъ, на което комисията ще се подчини и ще даде бръзъ ходъ на този събранъ материалъ.

С. Вабаджановъ: Г-да народни прѣдставители! Азъ нѣма какво да се впускамъ надълго по този въпросъ да размишлявамъ. Ако наистина почитаемото Министерство е на мнѣние да внесе такъвъ законопроектъ и готви такъвъ законопроектъ по отношение на българското подданство, тогава ще направимъ по-добъръ да почакаме този законъ. Щомъ ще знаемъ положително, че ще се внесе, нѣма защо да бързаме съ приемането на подданици, защото често пакти просто ставаме смѣшни. Азъ си спомнямъ въ извънредната сесия единъ сжботенъ день, когато разглеждахме прошения, приехме маса подданици, а въ другата сжбота въ друго настроение

се намираше Събранието и отказахме подданство на маса хора, които много по-заслужаваха удовлетворение, отколкото отказъ. За да имаме норма и за да не попаднемъ въ такова мѣчно положение, желателно е да има законъ, който да уреди тая материя, и тогава ще бжде по-леко, и комисията може да се занимава съ маса подадени заявления. Правъ е г. Марковъ, като казва, че постѣиватъ всѣки день освѣнъ нови заявления, но и молби да запитватъ народнитѣ прѣдставители какво става съ нашитѣ заявления. Та, азъ бихъ молилъ почитаемия г. Министъръ-Прѣдседателъ да каже и, ако има такъвъ законопроектъ, ако ще се внесе такъвъ законопроектъ, естествено, най-добъръ е да прѣустановимъ врѣменно приемането на български подданици, докато се приеме този законъ.

Министъръ-Прѣдседателъ П. Каравеловъ: Прѣдложението на г. Маркова си има мѣстото и азъ считамъ, че дѣйствително трѣбва да рѣшимъ този въпросъ: какъ да даваме българско подданство на чужди подданици. Азъ зная само, че г. Министърътъ на Външнитѣ Работи обѣща, че ще внесе законъ за тая материя, и азъ се надѣвамъ, че въ това отношение не ще бждете излъгани. Той ми казваше даже, струва ми се, че законопроектътъ е вече готовъ, но сега той е боленъ. Като се внесе този законъ, нѣма да става онова, за което говори г. Вабаджановъ и което дѣйствително досега ставаше.

Освѣнъ това, ще ви кажа, като Министъръ на Финанситѣ, че е желателно, щото тѣзи, които искатъ да станатъ български подданици, да планатъ извѣстна такса. Желателно е въ този законъ да бжде уреденъ въпросътъ за таксата. Сега по единъ единиченъ случай не можемъ да рѣшаваме нито въ една, нито въ друга смисълъ. По тая причина прѣдложението на г. Маркова желателно е да се приеме въ смисълъ да се чака внасянето на законъ, като се обяза Министерството непрѣмѣнно да внесе проекта още въ тая сесия, та да се урегулира веднажъ за винаги този въпросъ. И въ тая форма азъ съмъ съгласенъ да се приеме. (Гласове: Съгласни!)

А. Урумовъ: Азъ доколкото знамъ, положението на комисията, която разглежда прошения, е много трудно и би трѣбвало или да разгледа прошенията, които сж подадени, или да ги остави безъ послѣдствие, но прѣдъ видъ на заявлението, че ще се внесе едно законоположение за уреждането на тоя въпросъ, тя не ги разглежда. Но менъ ми се струва, не по-малко е трудно положението на ония, които сж подали заявления и искатъ да приематъ българско подданство. Досега Народното Събрание, въпрѣки това, че има взето рѣшение отъ VIII-то Народно Събрание да се не дава подданство, защото трѣбвало да се изработи новъ законъ за подданството, понеже стариятъ законъ билъ неконституционенъ, пакъ раздаваше подданство и

е раздало на много хора, а много други, на които българското подданство не се е дало, сж подали заявления и искатъ да бждатъ приети. Ние не можемъ да оставимъ въпроса висящъ дотогазъ, докато се разрѣши отъ Министерството съ законъ, и да оставимъ безъ послѣдствие заявленията на хора, заинтересовани за българско подданство. (Д. Ризовъ: Не ги оставяме безъ послѣдствие, но отлагаме рѣшението си по тѣхъ!) То е сѣ едно.

Сега г. Министъръ-Прѣдсѣдателъ заяви, че щѣлъ до края на сесията да се изработи законопроектъ, но ние не знаемъ доколко ще се осществи това желание; може би, както много други общини законопроекти сж останали не внесени, и тоя законопроектъ да не бжде внесенъ и по този начинъ можемъ да оставимъ de facto, ако не de jure, безъ послѣдствие заявленията, подадени отъ заинтересовани лица, за приемането българско подданство. Моето мнѣние въ настоящия случай е да постѣпимъ тѣй, както сме постѣпвали по-напрѣдъ, и тѣзи, които заслужаватъ, да имъ дадемъ подданство, а тѣзи, които не заслужаватъ, да имъ откажемъ; защото у насъ конституцията разрѣшава, безъ да има особено законоположение, да даваме подданство и ние можемъ да го дадемъ, ако лицата заслужаватъ. Ето защо азъ съмъ на мнѣние, щото комисията да разгледа прошенията, подадени отъ лица заинтересовани да добиатъ българско подданство, да види кой заслужава и кой не, да внесе въпроса на разрѣшение въ Народното Събрание и, ако заслужаватъ, да имъ се даде подданство отъ Народното Събрание, а ако не, да се оставятъ безъ послѣдствие, или да се очаква докогато тая материя се урегулира съ очаквания специалистъ законъ. Но ще бжде крайно несправедливо, на хора, които искатъ българско подданство, прѣдъ видъ на това, че щѣлъ да се създаде законъ, който да урегулира тази материя, да се оставятъ безъ разглеждане заявленията имъ, може би, съ години още.

Д. Марковъ: Азъ мисля, г-да прѣдставители, че комисията не може да бжде сама по себе си властна да отказва на извѣстни хора подданство; даже и когато не ги приема, трѣбва да докладва въ Народното Събрание. Народното Събрание е компетентно да отказва, а не комисията. Щомъ това е тѣй, ние ще станемъ майка за едни, мащеха за други, ако приемемъ искането на г. Урумова. Ще трѣбва да направимъ привилегии за хора, които сж по-видни, а другитѣ, които нѣматъ кой да се застъпи за тѣхъ, които не познаваме, ще оставимъ назадъ. За да бждемъ правдиви, мѣрката трѣбва да бжде една и сжща за всички. Азъ нѣмамъ нищо противъ, ако вие рѣшите да дойдемъ идущата сжбота съ 500 прошения, другата сжбота съ още 500 и да свършимъ, но рѣшавате ли, рѣшете общо, а не частно: нѣкои тѣй, нѣкои иначе.

Министъръ-Прѣдсѣдателъ П. Каравеловъ: Освѣнъ това азъ мисля, че ние ще се рѣшираме

по единични случаи и ще изгубимъ цѣли дни, цѣщо, което е нежелателно. Да се обяза Правителството да внесе законопроектъ още въ тая сесия. (Гласове: Да, да!)

Прѣдсѣдателъ: Никой не иска думата. Тукъ на гласуване прѣдложението на г. Маркова, прѣдсѣдател на комисията по Министерството на Външнитѣ Работи, което прѣдложение, както чухте, е: да чака ли комисията внасянето на законопроектъ и тогава да се занимава съ въпроса за българското подданство, или да се занимава още отсега съ подобни въпроси? Моля онии г. г. народни прѣдставители, които приематъ, че комисията трѣбва да чака изработването на законъ, който да бжде внесенъ още въ тая сесия, и тогава да се занимае съ тоя въпросъ, да си вдигнатъ ржката. (Болшинство.) Събранието приема.

Сега дохождаме къмъ разискване първия въпросъ: второ четене прѣдложението отъ народния прѣдставител г. Георги Шиваровъ за измѣнение нѣкои членове отъ търговския законъ.

Моля докладчика г. Вабаджановъ да докладва.

Докладчикъ С. Вабаджановъ: Г-да народни прѣдставители! Комисията по Министерството на Правосѣдието, като се занимава съ прѣдложението, внесено отъ г. Шиварова, направи само слѣдующитѣ измѣнения, които моли Народното Събрание да ги приеме. Както знаете, въ прѣдложението най-напрѣдъ се визираше да се направи една бѣлѣжка къмъ чл. 151 отъ търговския законъ. Тази бѣлѣжка се отнася за слѣдующето: „Номиналната стойность на всѣка акция за земеделѣчески сдружавания, всѣкакъвъ родъ, не може да бжде по-малка отъ 5 л., при какъвто основенъ капиталъ и да бжде то.“ Комисията взе свое рѣшение, съ което изхвърли прибавената забѣлѣжка къмъ чл. 151, по слѣдующитѣ съображения. Въ търговския законъ има специална глава, която се занимава съ тази материя и съ една бѣлѣжка не можемъ да измѣнимъ всички тия прѣдписания на търговския законъ. Би трѣбвало, ако се посѣга на тази материя, въобще цѣлата глава отъ търговския законъ да се измѣнява. Затова комисията, понеже въ търговския законъ има специални членове, които разрѣшаватъ този въпросъ въ една или друга смисълъ, комисията, казвамъ, е на мнѣние да се изхвърли бѣлѣжката и прѣдлага слѣдующата редакция по отношение на чл. 151: „Изхвърля прибавената забѣлѣжка къмъ чл. 151 отъ търговския законъ“, съгласно прѣдложението на г. Шиварова. (Я. Забунувъ: Прочетѣте забѣлѣжката, която вие изхвърляте!) Да се разберемъ. Г-нъ Шиваровъ, като прави своето прѣдложение, прѣдлага да се прибави къмъ чл. 151 отъ търговския законъ слѣдующата забѣлѣжка: „Номиналната стойность на всѣка акция за земеделѣчески сдружавания, всѣкакъвъ родъ, не може да бжде по-малка отъ 5 л., при какъвто основенъ капиталъ и да бжде то.“ Тази е бѣлѣж-

ката, която прѣдлага г. Шиваровъ да се прибави къмъ чл. 151. Азъ ви обяснихъ по-рано съображенията, по които комисията отхвърли тая бѣлѣжка, като казахъ: понеже за сѣщата материя има специални членове въ търговския законъ, които уреждатъ това, затуй комисията е на мнѣние да се изхвърли така прѣдложената бѣлѣжка отъ г. Шиварова, т. е. да не се приема. И комисията я изхвърли. (В. Кжнчовъ: Комисията, значи, не приема прѣдложението на г. Шиварова.) Въ тая смисълъ, само по отношение забѣлѣжката. Прѣдложението засѣга нѣколко члена, и другитѣ комисията ги приема. (В. Кжнчовъ: Ама Вие трѣбва да ги четете единъ по единъ!) Именно това и направихъ. Нали е второ четене?

Прѣдседателъ: Чете се първиятъ членъ съ бѣлѣжката и комисията прѣдлага да се отхвърли бѣлѣжката.

Има думата г. Шиваровъ.

Г. Шиваровъ: Г-да народни прѣдставители! Моето прѣдложение, именно по първия пунктъ за ст. 151 отъ търговския законъ, се отнасяше за състава на земеделческитѣ дружества, дѣто азъ искахъ да се направи едно измѣнение или изключение, относително състава на земеделческитѣ дружества, щото номиналната цѣна на всѣка акция да бѣде петъ лева, понеже виждате, че тамъ е казано 50 л. Обаче, въ ст. 246, алинея втора, отъ сѣкия законъ е казано: „Въ случай че капиталътъ на дружеството е раздѣленъ на акции, то номиналната стойностъ на акциитѣ въ сдружаванията може да бѣде и по-малка отъ 50 л.“ Тѣй щото, може да бѣде и петъ лева. Понеже такова тълкувание даде комисията по Министерството на Правосъдието, азъ се съгласихъ да се изхвърли тази бѣлѣжка къмъ ст. 151, която бѣхъ направилъ въ прѣдложението си, защото се постига цѣльта съ алинея втора отъ ст. 246.

Ц. Мисловъ: Щомъ авторътъ се отказва, нѣма какво да се говори!

Докладчикъ С. Вабаджановъ: Може други да я поддържатъ.

Прѣдседателъ: Желаетъ ли нѣкой думата по този въпросъ? (Никой не се обажда.) Никой не желае.

Турямъ на гласуване чл. 151 отъ търговския законъ, къмъ който г. Шиваровъ, който прави това прѣдложение, иска да се прибави бѣлѣжката: „Номиналната стойностъ за всѣка акция на земеделчески сдружавания, всѣкакъвъ родъ, не може да бѣде по-малка отъ 5 л., при какъвто основенъ капиталъ и да бѣде то“. Тази бѣлѣжка, която г. Шиваровъ иска да се прибави къмъ чл. 151, комисията я отхвърли. Турямъ на гласуване прѣдложението на комисията — да се отхвърли тази бѣлѣжка.

Г. Шиваровъ: Г-нъ прѣдседателю! Азъ я оттеглямъ, понеже цѣльта се постига съ алинея втора отъ ст. 246.

Х. Филиповъ: Щомъ прѣдложението се оттегля, нѣма защо да се вотира.

Д. Ризовъ: Първата алинея нѣма материя на законъ. Какво ще гласуваме?

Прѣдседателъ: Тогазъ, щомъ като г. Шиваровъ си оттегля тази бѣлѣжка, минаваме по-нататъкъ.

Докладчикъ С. Вабаджановъ: Ама той не може да оттегли и Събранието трѣбва да гласува. Но, най-послѣ, съгласенъ съмъ.

И. Вобековъ: Да се тури членътъ на гласуване!

Д. Ризовъ: Това не е материя на законъ; защо ще се гласува?

Прѣдседателъ: Щомъ се оттегля тази забѣлѣжка, нѣма нужда да се гласува.

Докладчикъ С. Вабаджановъ: (Чете.) „Второ. Къмъ алинея трета на чл. 163 отъ търговския законъ се прибавя: „както и въ недвижими имоти. Въ послѣдния случай размѣрътъ на гаранцията не може да бѣде по-малкъ отъ $\frac{1}{50}$ частъ отъ основния капиталъ“. Въ тази редакция прие комисията да се прибави къмъ алинея трета на чл. 163, а вие имате прѣдложението на г. Шиварова, което бѣше малко по-стѣснено. Ние малко повече разширихме редакцията. Така щото, комисията я е измѣнила и моли Народното Събрание сѣщо да приеме къмъ алинея трета на чл. 163 отъ търговския законъ да се прибави: „както и въ недвижими имоти. Въ послѣдния случай размѣрътъ на гаранцията не може да бѣде по-малкъ отъ $\frac{1}{50}$ частъ отъ основния капиталъ“.

Прѣдседателъ: Желаетъ ли нѣкой думата по този въпросъ?

Има думата г. Министерътъ на Правосъдието.

Министъръ Д-ръ А. Радевъ: Г-да народни прѣдставители! Азъ искамъ едно обяснение отъ г. докладчика по тази трета алинея. Азъ отсега ще си изповѣдамъ, че се внасятъ много важни измѣнения по търговския законъ, и Министерството на Правосъдието никакъ не е било увѣдомено: комисията е работила безъ Министра на Правосъдието. На първо четене видѣхъ, че мина; на второ четене се внася и нито ми е обадилъ нѣкой, а много важни измѣнения се правятъ. (Д. Ризовъ: Тогазъ трѣбва да се отложи!) Затова азъ съмъ принуденъ — и да ме извините за това нѣщо — да искамъ обяснения отъ тѣзи хора сега.

Говори се, напр., за гаранция въ недвижими имоти. Какви ще бѣдатъ правата на дружеството

върху недвижимитѣ имоти, дадени за гаранция? Ако мислите налагане само една запрѣтителна статия върху недвижимитѣ имоти, г-да народни прѣдставители, то не е гаранция, защото на евентуалнитѣ кредитори, които ще получатъ тая гаранция, никакви права не създава. Слѣдователно, тя е по-малка отъ оная гаранция, която се внася въ залогъ, било въ цѣнни книжа, или въ пари, или въ акции на самото дружество. Тѣй щото, азъ бихъ искалъ нѣкои обяснения отъ почитаемата комисия по измѣнението на този законъ, защото, ако се остави тѣй неопрѣдѣлено, безъ никакви права на дружеството върху тѣзи недвижими имоти, които се даватъ гаранция, то е свършено безъ гаранция. Та, азъ бихъ желалъ нѣкакси да се обясни, при всичко че не съмъ присѣствувалъ въ комисията.

Д. Ризовъ: Значи, да се отложи!

Докладчикъ С. Вабаджановъ: Г-да народни прѣдставители! Вѣрно е, че когато приехме тия измѣнения въ комисията, уважаемиятъ Министъръ на Правосъдието не присѣствуваше; но единъ отъ уважаемитѣ другари отъ комисията заяви, че е приказвалъ съ г. Министра на Правосъдието върху характера на измѣненията, съ които комисията приблизително се съгласи, и че той билъ съгласенъ съ тия измѣнения. Затова ние пристѣпихме къмъ измѣняването и внесохме този докладъ до Народното Собрание. Сега, ясно е отъ тази бѣлѣжка, която приемаме въ тази смисълъ, че между оная гаранция, която трѣбва да се прѣдстави по сегашното прѣдписане на закона, освѣтъ цѣннитѣ книжа и въ наличностъ, приематъ се и недвижими имоти, като смѣтаме, че ще има сѣдебна ипотека на тѣзи имоти. (Д-ръ Н. Геннадиевъ: Кой е този, който е говорилъ съ министра?) Г-нъ Ходжевъ.

Министъръ Д-ръ А. Радевъ: Г-да! Безразлично е дали е говорилъ нѣкой или не, но фактъ е, че не съмъ присѣствувалъ, и комисията е била длѣжна, поне за такива важни измѣнения, да ми обади. Сѣдебна ипотека, г-да, се говори. Каква може да бѣде сѣдебната ипотека? За да има нѣкой ипотека, трѣбва да има титла за ипотека, т. е. законно основание за ипотека. Ако не кажете, че дружеството има законно основание да внише въ ипотечния актъ, ипотека не може и да има. Какъ може да се разбира оттукъ, че има сѣдебна ипотека? Привилегии се даватъ изрично отъ закона, посочватъ се, а не се подразбиратъ. Така щото, тѣзи обяснения отъ страна на комисията не сѣ удовлетворителни; трѣбва нѣкое друго нѣщо да влѣзе въ третата алинея на чл. 163, за да бѣде удовлетворено това желание.

Г. Шиваровъ: Г-да народни прѣдставители! Въ ст. 163, алинея трета, отъ търговския законъ се казва: „Гаранцията трѣбва да се внесе въ пари въ брой, въ публични цѣнни книги или въ дружествени

акции, прѣсмѣтнати въ номиналната има стойностъ“. Вие знаете, че ако има съставени земеделчески дружества по селата, падали ще се намѣри нѣкой членъ отъ това дружество да може да прѣдстави залогъ било въ пари, било въ цѣнни книжа. Въ такъвъ случай, щомъ не се изпълни най-първата и сѣществена формалностъ, естествено, че дружеството не може да сѣществуватъ. Когато комисията внесе това измѣнение къмъ третата алинея на ст. 163, азъ гледамъ отъ това гледище, че къмъ тази алинея се прибавя, че гаранцията трѣбва да се приема и въ недвижими имоти. Сега азъ мисля, че недвижимостта може да става по ипотеченъ начинъ, както обикновено; но комисията по Министерството на Правосъдието трѣбваше въ доклада си да бѣде по-ясна. (А. Франгя: Искатъ да се отложатъ!) Понееже и азъ виждамъ, че комисията малко болтае въ своя докладъ, затова азъ бихъ молилъ да се отложатъ. (Гласове: Прието!) Моля да се отложатъ, понеже виждате, че самата комисия не е готова съ доклада си.

Прѣсѣдателътъ: Има прѣдложение за отлагане, но моля ви се: има трима души, които сѣ искали думата.

Докладчикъ С. Вабаджановъ: Защо искате отлагане?

Г. Шиваровъ: Не сте готови съ доклада си.

Докладчикъ С. Вабаджановъ: Какво искате да докладвамъ? Азъ съмъ готовъ!

Г. Шиваровъ: Прѣкрасно! Тогава да се разгледа.

Д-ръ А. Ходжевъ: Г-да народни прѣдставители! Прѣдложението на г. Шиварова, което ни занимава днесъ, не е ново; то е още отъ миналата избѣрредна сесия. И тогава комисията по Министерството на Правосъдието имаше случай да се занимае съ него измѣнение, и което прие тогава, то е сѣщото и сега. Дѣйствително, г. Министърътъ на Правосъдието отсѣствуваше, макаръ че нему бѣше извѣстно, че комисията ще се занимава съ такова прѣдложение; обаче, тя намѣри за нужно, въ негово отсѣствие да се занимава съ този въпросъ затуй, защото туй прѣдложение бѣше доста сѣбно и трѣбваше да се разрѣши въ една или друга смисълъ. Тя усвои тая редакция, която въ миналата сесия бѣше приета, пакъ съ съгласието на г. Министра на Правосъдието. Ние постановихме, щото гаранцията на членоветѣ на управителния сѣвътъ на акционернитѣ дружества да бѣде не само въ наличностъ и въ акции, но и въ недвижимъ имотъ, и комисията разчиташе, че г. Министърътъ на Правосъдието ще се съгласи наново на това измѣнение, което бѣше прието, и затова постанови да се приеме въ тази смисълъ редакцията на чл. 163, както се прочете отъ г. докладчика; казвамъ, че тя разчиташе, че г. Министърътъ на

Правосъдието, който веднажъ бѣше, въ миналата извънредна сесия, съгласенъ, пѣма да опонира ни най-малко на редакцията на тази статия. Сега, ако г. Министърътъ на Правосъдието мисли, че тази редакция е неудачна, че не прѣдставлява достатъчна гаранция за акционеритѣ на тия дружества, то пѣма съмнѣние, че може да се отложи докладътъ по това прѣдложение и да остане за друго засѣдане. Но мисля, че трѣбваше той самъ да заяви дали е съгласенъ или не, да каже, че той не одобрява тази редакция, та да знае комисията какво да прави. Заради туй азъ мисля, че по-хубаво ще бѣде, ако самъ г. Министърътъ ни заяви тукъ: дали одобрява тази редакция или не и кои сж неговитѣ мотиви, и ако мисли, че комисията трѣбва наново да се сезира и да обмисли този въпросъ, тогава да се отложи докладътъ на комисията за другъ пътъ и тя да се занимае съ него.

Министъръ Д-ръ А. Радевъ: Азъ съмъ съгласенъ съ мнѣнието на г. Ходжева и г. Шиварова — да се отложи. За редакцията ще говоримъ въ комисията.

Прѣсѣдателятъ: Има прѣдложение за отлагане.

Г. Шиваровъ: Само ме е страхъ да не умре въ комисията, г-нъ прѣсѣдателю!

Министъръ Д-ръ А. Радевъ: Това зависи отъ комисията. Дръжте прѣсѣдатели ѝ.

Д-ръ А. Ходжевъ: Комисията имаше най-добрата воля да се занимава съ това прѣдложение, и фактътъ, че тя се е занимавала и ви е прѣдставила докладъ, е достатъчна гаранция, че нѣма защо да се подозира, че ще умре прѣдложението. Та свършено излишно е да се говори за нейната добра воля.

П. Станчевъ: Азъ поддържамъ изказаното мнѣние — да се върне въ комисията и да се вземе наново мнѣнието на г. Министра.

А. Франя: Поддържамъ изказаното мнѣние отъ г. Министра на Правосъдието, тъй като тукъ се засѣга единъ важенъ въпросъ, отъ рѣшението на който ще се видоизмѣнятъ нѣкои важни постановления на търговския законъ. Нѣма какво друго да кажемъ, освѣнъ да настояимъ всички да се върне и да се иска въ комисията мнѣнието на г. Министра на Правосъдието, за да може да се рѣши въпросътъ по-зрѣло. Така щото, нѣма повече какво да се говори. (Гласове: Съгласни!)

Я. Забуновъ: Азъ бихъ помолилъ г. Шиварова да оттегли прѣдложението си за отлагане, понеже увѣренъ съмъ, че този важенъ законопроектъ, който се внася сега, ще умре въ комисията. И въ миналата сесия бѣше внесенъ и пакъ умрѣ. Затова азъ прѣдлагамъ да се разгледа сега още и моля г. Министра на Правосъдието, каквито измѣнения има

да направи, нека ги направи сега, и да ги приемемъ на второ четене.

Министъръ Д-ръ А. Радевъ: Ако се опасява г. Забуновъ отъ оставянето законопроекта въ комисията, да не види бѣлъ свѣтъ, азъ прѣдлагамъ друго нѣщо: да се отложи за идущето засѣдане и въ тоя промежутъкъ ще намѣримъ друга редакция по-удобна и да се не връща въ комисията. Нека стои висящъ на дневния редъ. (Гласове: За утрѣ! — Други: За понеделникъ!) За въ понеделникъ и азъ съмъ съгласенъ.

Докладчикъ С. Бабаджановъ: Щомъ е за понеделникъ, съгласенъ съмъ.

Прѣсѣдателятъ: Туримъ на гласуване прѣдложението за отлагане разискванията по това прѣдложение за засѣданието въ понеделникъ и моля опия, които сж за отлагането, да си вдигнатъ ржката. (Болшинство.) Събранието приема.

Вториятъ пунктъ отъ дневния редъ е разглеждане прѣдложението на народния прѣдставителъ г. Ризовъ, за изразходванитѣ безусловни фондове отъ бившитѣ министри. Моля г. Ризова да докладва прѣдложението си. (Е. Начевъ: Нѣма надлежни министъръ!)

Д. Ризовъ: (Отъ трибуната.) Нѣма нужда отъ министра. Сега ще видите.

Г-да народни прѣдставители! Едно отъ дѣянията на бившитѣ режими, противъ което нашето обществено мнѣние е много викало, е харченето на безусловнитѣ фондове въ Министерствата на Вътрѣшнитѣ и Външнитѣ Работи. Повечето отъ васъ помните, че, за да се даде едно удовлетворение на общественото мнѣние и въ тоя случай, направено бѣ въ миналата сесия едно питане до надлежнитѣ министри, за да дадатъ — доколкото има слѣди въ тѣхната архива — смѣтка, какъ сж се взимали тия суми оттамъ и кждѣ и кога сж харчени. Никой, безъ съмнѣние, не е искалъ отъ министритѣ да укажатъ прѣдметитѣ, за които тѣ сж харчени. Но понеже по-голѣмата частъ отъ нашето обществено мнѣние — ако не и цѣлото — вѣрваше, че тия пари просто влизатъ въ джебовецѣ на министритѣ, безъ да отиватъ за нѣкакви държавни нужди, то питането имаше за цѣлъ да освѣтли тоя въпросъ до толкова, доколкото е възможно той да се освѣтли. За васъ не е неизвѣстно, че безусловнитѣ фондове въ Вътрѣшното и Външното Министерства сж турени въ такива юридически рамки, щото ние нѣмаме право да търсимъ отъ надлежнитѣ министри, кждѣ сж ги тѣ харчили. За въ бѣдъще всинца сме съгласни — па и министерството — да се уреди тоя въпросъ въ закона за отчетността по бюджета, който е вече внесенъ за разглеждане въ комисията. По отношение на миналото, обаче, никаква юридическа санкция отъ насъ по тоя въпросъ не може да има. Но, г-да народни прѣдставители, както сте

видѣли и въ отговора, който Негово Царско Височество Князътъ днесъ е далъ на комисията, що му е поднесла нашия отговоръ на тронното слово, ако той счита, че нашето чиновничество има „безспорно една възпитателна ръководяща роль“, то, струва ми се, всѣки отъ насъ трѣбва да счита, че Народното Събрание има една много по-голяма възпитателна роль отъ това чиновничество, и ето защо нашето Народно Събрание има право и длъжностъ понѣкога да взима рѣшения, които носятъ чисто правствена санкция. Сега, моето прѣдложение до какво ще се добие? Да се разкриятъ злоупотрѣбленията, ако сж злоупотрѣбени паритѣ, това ще бѣде трудно; но за насъ ще бѣде важно да доведемъ до знанието на народа, какъ е вървѣла тая работа, защото самиятъ фактъ, че повечето отъ сумитѣ сж били изтеглени още въ първитѣ дни, когато е почвала бюджетната година, безъ да сж оставали нѣкакви слѣди въ надлежнитѣ министерства, ясно показва, че ако не всички, то голѣма частъ отъ тѣхъ сж влѣзли въ джебовецѣ на надлежнитѣ министри. Менѣ ми се чини, че да донесемъ това до знанието на общественото мнѣние, е извънредно важно, особено слѣдъ всички ония упреси и обвинения, които общественото мнѣние хвърли прѣзъ миналитѣ години. На сжщото това и мнозина отъ насъ сте проповѣждали прѣдъ избирателитѣ си въ врѣме на агитациитѣ, както и азъ съмъ говорилъ за тия работи.

Ето защо, още миналата сесия, азъ бѣхъ направилъ едно прѣдложение, въ форма на резолюция, за да се вотира отъ Народното Събрание; но поради другъ по-належащъ материалъ, остана невотирана тогава тая резолюция. Сега я внесохъ пакъ въ сжщата и форма, измѣнена само толкозъ, колкото изисква конституцията за всѣко прѣдложение, останало отъ другата сесия.

Въ стенографическитѣ дневници, книжка III, стр. 1.999 и 2.000, вие ще намѣрите смѣтката, която дадохъ по тия суми надлежнитѣ министри на Вътрѣшнитѣ и Външнитѣ Работи. Оттамъ ще видите, че безусловнитѣ фондове на послѣднитѣ години сж просто вземани още въ първитѣ мѣсеци на бюджетната година. За нѣкои отъ тѣхъ, доколкуто се знае, има слѣди въ надлежнитѣ министерства, а за повечето отъ тѣхъ нѣма такива слѣди, както и самитѣ министри сж признали въ своитѣ отчети. И ето защо азъ мисля, че ще бѣде съвършено умѣстно, ако вие вотираете резолюцията, която азъ прѣдлагамъ и която има слѣдующето съдържание: (Чете.)

„На основание 2-та алинея отъ чл. 50 на вътрѣшния правилникъ, прѣдлагамъ на Народното Събрание за гласуване слѣдната резолюция:

„Народното Събрание, слѣдъ като изслуша обясненията на г. г. Министритѣ на Вътрѣшнитѣ и Външнитѣ Работи, по изразходването на досегашнитѣ безусловни фондове въ респективнитѣ имъ министерства,

р ѣ ш и:

„Покапва останалитѣ живи бивши министри на Вътрѣшнитѣ и Външнитѣ Работи, още докато трае настоящата редовна сесия, да дадатъ отчетъ за изразходванитѣ отъ тѣхъ безусловни фондове на Негово Царско Височество Княза, въ присѣдствието на прѣдседатели на Народното Събрание г. М. Балабановъ и прѣдседатели на Министерския Съвѣтъ г. П. Каравеловъ.

„Народното Събрание си запазва правото да доведе до знанието на народа, прѣзъ афиширане по общинитѣ, цѣлата история за изразходването на досегашнитѣ безусловни фондове.“

Това е, г-да прѣдставители, прѣдложението, въ форма на резолюция, което прѣдлагамъ днесъ и което моли да вотираете, не защото ще се добиемъ до нѣкоя юридическа санкция по въпроса, но защото това ще бѣде единъ актъ, който ще има своето възпитателно значение, благодарение на правствена санкция, която ще получи, като бѣде доведено до знанието на населението, че останалитѣ живи министри на Вътрѣшнитѣ и Външнитѣ Работи, или не сж рачили да дадатъ тии отчети, които Народното Събрание е искало отъ тѣхъ да дадатъ прѣдъ лица, на които не може и тѣ самитѣ да гѣматъ довѣрие, или пъкъ, ако дадатъ отчети и бѣдатъ тѣ удовлетворителни, тогава било прѣдседателъ на Народното Събрание, било г. Министъръ-Прѣдседателъ ще заяви тукъ, че сж убѣдени въ правилното и полезно изразходване на тии суми, и ние ще считаме, че никакви злоупотрѣблени сж безусловнитѣ фондове не сж станали.

Азъ ви моля, прочее, да вотираете тая резолюция.

Министъръ-Прѣдседателъ П. Каравеловъ: Прѣдложението на г. Ризова се касае до мъртвитѣ и до живитѣ. (Д. Ризовъ: Не, само за останалитѣ живи министри.) Но, ако и живитѣ не отговорятъ, какво ще правимъ? (Д. Ризовъ: Ако не отговорятъ, вие ще кажете, че не искатъ да отговорятъ, и ние ще донесемъ до знанието на народа!) Азъ отсега мога да ви кажа, че и живитѣ нѣма да ви дадатъ смѣтка. Ние, министритѣ, не можемъ да сѣдимъ и да искаме нѣщо отъ нашитѣ прѣдшественици. Народното Събрание може да иска, но ние, министритѣ, по никакъвъ начинъ не можемъ. Ние сме длъжни да управляваме страната, и трѣбва да отговаряме за своитѣ дѣйствия, но за дѣйствията на нашитѣ прѣдшественици не можемъ да отговаряме — то не е наша работа. Можете да опгълно-мощите Прѣдседателя на Народното Събрание да имъ пише. Какво ще получи въ отговоръ, не зная. Но азъ като министъръ бихъ желалъ да отхвърля отъ себе си това право, защото нѣма да ми отговорятъ, а пъкъ азъ не обичамъ да пращамъ писма тамъ, отдѣто не очаквамъ отговоръ. (Д. Ризовъ: Въ Ваше присѣдствие да дадатъ смѣтка!) Благодаря.

Д. Вълчевъ: Г-да народни прѣдставители! Лично за себе си ще кажа, че азъ съмъ най-голямъ врагъ

противъ безотчетнитѣ фондове, но менѣ ми се струва, че нито му е мѣстото, нито му е врѣмето сега да разискваме тукъ този въпросъ, както прѣдлага уважаемиятъ г. Ризовъ. Защото, ако искаме да нѣма безусловни фондове, да се не злоупотрѣбаватъ тия фондове, да не влизатъ въ джебоветѣ на министритѣ, трѣбва да не ги отпускаме, или това законоположение въ бюджета да изхвърлимъ и веднажъ за винаги да се разбере, че не може да се взематъ по такъвъ начинъ пари.

Редакцията, която прѣдлага г. Ризовъ, е неприемлива и по друга причина: да се даде смѣтка на Негово Царско Височество, въ присѣдствието на прѣдсѣдателя на Народното Събрание, г. Балабановъ, и Министъръ-Прѣдсѣдателя, г. Каравеловъ. Оставямъ на страна въпроса за една случайностъ, защото тукъ думата е за личности и утрѣ може да бѣде другъ прѣдсѣдателъ на Народното Събрание, може да не бѣде г. Марко Балабановъ прѣдсѣдателъ; но тукъ главно се стреми да се знае отъ Негово Царско Височество, защото цѣльта е, нравствената страна да се изтъкне: поне едно лице, най-вѣрховниятъ чиновникъ, ако може така да се каже, да знае злоупотрѣбленията. Менѣ ми се струва, че този въпросъ е рѣшенъ, осъдено е отъ цѣлия Български народъ това безотчетно разпиляване на държавнитѣ пари. Каквото щете донасяте, резултатътъ ще бѣде сѣщиятъ — че тѣ нѣма да дадатъ никакви свѣдѣния. Даже ако кажатъ, че сж употребени за нѣкаква цѣль и че друга една частъ пари сж злоупотрѣбени, въпросътъ е: какъ ще дойдатъ тия свѣдѣния до народнитѣ прѣдставители, за да ги разгласятъ на избирателитѣ? По хубаво е, ние да искаме отчетъ и да обявимъ на избирателитѣ. Но менѣ ми се струва, ще вършимъ празна работа — ще пълнимъ отъ пустия сѣджъ въ празния и отъ празния въ пустия и, ако е работата, че нѣма какво друго да законодателствуваме; да се занимаваме съ това прѣдложение. Фактъ е, че сж разпилявани пари на вѣтъра, но трѣбва да сж много глупави тѣзи останали живи министри, да дойдатъ да ви кажатъ, че сж турнали тѣзи пари въ джеба си и да ви дадатъ отчетъ за тѣхъ; затова защото и другъ пътъ се е повдигалъ въпросътъ за тѣзи фондове и се сж отговаряли: ние не сме длѣжни никому да даваме смѣтка — дали сте ги да харчатъ по благоусмотрѣние.

Д. Петковъ: Г-да прѣдставители! Менѣ ми се струва, че прѣдложението или запитването на г. Ризова съвършено е неумѣстно и най-умното, което можемъ да направимъ, е да минемъ чисто и просто на дневенъ редъ, безъ да обръщаме никакво внимание на това прѣдложение. Да ви кажа защо. Прѣдложението на г. Ризова не може да достигне никаква цѣль абсолютно, както забѣлѣжи г. Министъръ-Прѣдсѣдателътъ и г. Вълчевъ, когато е имало едно такова законоположение, безотчетнитѣ фондове да се даватъ на извѣстни министри. Като казвамъ фондоветѣ, недѣйте мисли, че азъ съмъ

харчилъ такива фондове — имало е други министри, и тѣ може да ви кажатъ. (Д. Ризовъ: Никакво законоположение нѣма!) Слѣдователно, казвамъ, че това прѣдложение нѣма да постигне никаква цѣль. Тогава не е имало никакво законоположение, което да изисква отъ министритѣ по единъ или по другъ начинъ да даватъ смѣтка за тия фондове. Ако отъ днесъ нататѣкъ Народното Събрание постанови въ нѣкой законъ, какъвто мисли, че има вече — законътъ за отчетността, — и въ него може да се постанови, тогава е другъ въпросъ; но така, както е било прѣдишното законоположение, да дохожда г. Ризовъ и да казва: искамъ отъ бившитѣ живи министри смѣтка, ще кажатъ: не желаемъ да отговориме. И твърдѣ основателно. Защото тогава не е имало никакво законоположение, което задѣлжава министритѣ било прѣдъ прѣдсѣдателя на Народното Събрание, било прѣдъ Негово Царско Височество, било прѣдъ Прѣдсѣдателя на Министерския Съвѣтъ да даватъ смѣтка за тия пари. Щомъ не е имало това, ще ви кажатъ: не желаемъ да отговаряме — това, което сега каза г. Министърътъ Каравеловъ. Има министри, които асж не сж отговорили. Зная едни министри, които като си бѣха противници и излъже указъ, искаше се отъ тѣхъ да върнатъ извѣстни пари, че едикой си министъръ взелъ толкова пари — да ги върне. Това бѣше една глупостъ — не можеше да се иска по никакъвъ начинъ даването на такава смѣтка. Направиха указъ! Може да бѣше, ако щете, партизанско влечение, но то бѣше несправедливо. Но сега Народното Събрание не може да се занимава съ този въпросъ, а да се погрижи за въ бѣдѣще — туй може. И има единъ законопроектъ, внесенъ отъ г. Министра на Финанситѣ. Тамъ сж се погрижили за това — за въ бѣдѣще да се ограничатъ тия нѣща. Тогава ще имате право въ бѣдѣще да искате единъ министъръ, който разполага съ такъвъ фондъ, да ви казва: еждѣ ги е изхарчилъ, но сега да искате за минали години, когато не е имало такова законоположение, ще бѣде съвършено излишна работа, и азъ мисля, че е най-право да минемъ чисто и просто на дневенъ редъ, безъ да се занимаваме по-нататѣкъ съ този въпросъ. Защото нѣма да дадатъ смѣтка нито бившитѣ министри — а отъ умрѣлитѣ асж не може да искате — и да имъ напишете даже писмо, както казва г. Ризовъ — прѣдсѣдателътъ да имъ пише, — тѣ нѣма да отговорятъ. Азъ ще ви кажа, че зная единъ Министъръ на Финанситѣ — г. Гешовъ — който бѣше писалъ по този въпросъ писмо и не му отговориха и той остава да чака още отговоръ. И асж нѣмате право да искате, защото Народното Събрание, когато е правилло тукъ извѣстни законоположения, трѣбваше да опрѣдѣли това. Щомъ не се е опрѣдѣлило, значи, министритѣ разполагатъ съ сумитѣ така, както намѣрятъ за нужно.

Г-нъ Ризовъ казва сега: видѣхме отъ смѣткитѣ, че сж дали такива Министритѣ на Вжтрѣшнитѣ и Внѣшнитѣ Работи. Менѣ ми се струва, че тѣ сж

направили погрѣшка, като сѣ дали смѣтка, безъ да иматъ право, която можеха да дадатъ тукъ, и виждате, че сте трѣгнали къмъ погрѣшки въ самото начало. Това е невъзможно нѣщо. Единъ министъръ, който стои като министъръ на външнитѣ работи, трѣрди е възможно да има нѣкои задължения, които не ги знаемъ. Ако го попитате, може да ви отговори, даже сегашниятъ министъръ, че има известни задължения, и той, макаръ да нѣма пари, трѣбва да ги намѣри. Държавата има известни задължения и министритѣ, които ще дойдатъ на властъ, трѣбва да ги плащатъ. Държавата не може да бѣде на приказки. Такива случаи има, дѣто една година по-напрѣдъ направени задължения трѣбва да се плащатъ въ известенъ срокъ. Но заради това, ако не е имало известно, опрѣдѣлено, ясно законоположение, може ли да искате смѣтка? Не може. Както тѣзи, които по-напрѣдъ повдигнаха въпроса и казваха, че еди-кои си злоупотребили съ фондовѣтѣ, и не можеха нищо да взематъ, тѣй сѣщо и отъ тѣхъ искаха по сѣщия начинъ. Тѣ даже не отговориха. Додѣто нѣма ясно законоположение, така ще върви. Трѣбва да се задоволяваме съ това, че поне днешното министерство е внесло единъ законопроектъ за отчетността, въ който има нѣщо казано, по кой начинъ се уреждатъ тия работи. Тогава може да стане нѣщо. Но тѣй, както е сега, да се говори, да се подхвърлятъ приказки и да се подмѣтатъ, тѣ сѣ думи излишни и нѣма съ тѣхъ да се постигне абсолютно нищо. Тогазъ, защо ще ги правимъ тия работи? Ние сме се доста ругали и затуй нѣма нужда да се занимаваме съ това. Или само искате да си хвърляме тукъ хули? Най-умното е, да се мине чисто и просто на дневния редъ.

К. Мирски: Г-да народни прѣдставители! Тия суми неправилно се наричатъ безотчетни фондове, вѣщо тайни фондове. И голѣма грѣшка е да се наричатъ крадци всички ония, които сѣ ги харчили. Вие знаете, че има двѣ системи за оправдаване на тайнитѣ фондове. Едната система е, като се дава смѣтка на държавния глава до стотинка. И такава една смѣтка всѣки отъ васъ може да прочете, напр., въ *La grande encyclopédie*, въ която е казано, че единъ министъръ на Луи-Филипа е далъ смѣтка до стотинка: за еди-кои си работи толкова похарчилъ, за еди-какви си толкова. И какво е направилъ държавниятъ глава тая смѣтка? Той ще я е турилъ въ конфиденциалнитѣ книжа на държавата, но сега, когато не е нужно да се държи въ тайна това нѣщо, ние го четемъ въ книгитѣ.

Другата система е, да се дава смѣтка на една комисия, било измежду членовѣтъ на министерския съвѣтъ въ държавата, било на една комисия, назначена отъ народното събрание. За даване такава смѣтка, въ Франция се е взело рѣшение въ 1848 г., когато се е рѣшило, щото на една избрана комисиия двама министри по гражданското вѣдомство да да-

датъ смѣтка. За военния министъръ не се е казало нищо, но той самъ станалъ и пожелалъ да причислятъ и него къмъ онѣзи министри, защото иначе той щѣлъ да се счита за оскърбенъ. Ето, г-да народни прѣдставители, какъ гледатъ хората на тия работи.

Ние не можемъ да приемемъ прѣдложението на г. Ризова; то е една работа по една материя, за която мисля, че въ стенографическитѣ дневници трѣбва да има малко писано. Ние можемъ само да апелираме къмъ патриотизма на тия г. г. бивши министри, които сѣ още живи и които сѣ харчили отъ тайни фондове, а, може би, не сѣ дали смѣтка на Държавния Глава, че това трѣбва да го направятъ, ако не сѣ го направили, и да изявятъ желание да дадатъ смѣтка комуто искатъ: ако искатъ, на Негово Царско Височество Княза — а тѣ сѣ морално задължени да направятъ това — или, ако искатъ, на прѣдсѣдатели на Народното Събрание. Но това трѣбва да остане тайна и само слѣдъ нѣколко десетилѣтия може да стане явно. Занапрѣдъ какво ще стане, то е друго нѣщо, но азъ говоря за миналото.

Ю. Теодоровъ: Г-да народни прѣдставители! Азъ мисля, че прѣдложението на г. Ризова е твърди на мѣстото си. Какво иска г. Ризовъ? Исква, щото г. г. бившитѣ министри, останали живи, за тѣхна честь, да прѣдставятъ смѣтка прѣдъ Негово Царско Височество, прѣдъ Министъръ-Президента и прѣдъ прѣдсѣдатели на Камарата. Г-нъ Министъръ-Президентътъ се отказва отъ тая работа, слѣдователно, прѣдложението се касае до присѣдствието на Княза и прѣдсѣдателя на Камарата. Прѣдъ такива хора дадена смѣтката, разумѣва се, държавната тайна нѣма да се разнесе навънъ, нѣма да се разкрива, и г. г. бившитѣ министри, ако има върху тѣхъ петно хвърлено, а пъкъ вървамъ, че има всѣки, ще се оправдаватъ. Защото общественото мнѣние, доколкото съмъ слушалъ, твърди много се вълнува отъ тая работа, толкова повече, че сумитѣ сѣ задигвани прѣзъ януарий мѣсецъ, и даже слѣдъ като сѣ задигвани сумитѣ, не сѣ заплащани направенитѣ отъ тѣхъ дългове. Това, за голѣма жалостъ, твърди много вълнува Българския народъ. И за да може да се възстанови тѣхната честь и да се успокои народътъ, би трѣбвало да се даде смѣтка. Мнозина казваха, па и самъ г. Ризовъ признава, че ако не желаятъ да дадатъ такава смѣтка, може би да не можемъ да ги принудимъ, но по крайнѣй-мѣръ петното си остава петно.

А пъкъ мнозина говорятъ, че тия суми били безотчетни. Тѣ не сѣ безотчетни; тѣ сѣ безусловни, сир. не се опрѣдѣля за какво ще се употребятъ, но не сѣ абсолютно безотчетни. Трѣбва да се даде отчетъ прѣдъ Княза или прѣдсѣдатели на Камарата поне. Инакъ е немислимо. Азъ казвамъ, че така е писано. Не е писано, че сѣ безотчетни, а е казано безусловни. Се отчетъ трѣбва да има. Непрѣмѣнно общественото мнѣние го иска. Колкото занапрѣдъ, ние знаемъ, че тая материя

се прѣдвизжда и ще се уреди твърдѣ хубаво, но за миналото врѣме това се изисква.

Каза г. Петковъ, че може до сѣ имали дългове отъ миналитѣ години. Това не може да бѣде резонъ, защото, прѣзъ миналитѣ години каквито дългове е имало, тѣ трѣбваше да се ликвидиратъ прѣдъ Народното Събрание, а така, въ началото на годината, да се задигатъ сумитѣ и да си отидатъ министритѣ съ тѣхъ, това е скандалиозно. И за възстановление на тѣхната честъ именно, и за успокоение на общественото мнѣние, подобно едно рѣшение е на мѣстото си.

Д. Петковъ: Г-да прѣдставители! Двѣ думи искамъ да кажа. Менѣ ми се струва, че г. Теодоровъ говори за бъдѣщото законоположение. Ако би имало такова нѣщо и напредъ, дѣйствително, той е правъ. Но така да се говори, че трѣбва да се дава смѣтка на Княза и на прѣдсѣдателя на Камарата, не може. Е добръ, единъ отъ министритѣ е живъ — азъ не съмъ дълженъ да ги защитавамъ, макаръ че не съмъ билъ отъ тѣзи министри, които сѣ разполагали съ такива фондове — г. Беневъ, напр., е живъ и е тукъ, той ги е взелъ прѣдварително, — може ли сега да искате смѣтка да ни даде кждѣ ги е далъ? Азъ ви казвамъ, защото зная отъ миналото, макаръ да не съмъ ималъ такива фондове, че Правителството е имало винаги пѣкони задължения; тѣй щото, тия работи не може да ги искате да ги ликвидира на края на годината, защото тѣ не се оправдаватъ съ документи, а министърътъ ги харчи така, както намѣри за добръ. Възможно е на единъ министъръ да сѣ отпуснати 50.000 или 40.000 л., а пѣкъ той да се е задължилъ по пѣкони държавни нужди, които не може да каже, още съ 50.000 л., които, нѣма съмнѣние, трѣбва да се платятъ. Е добръ, защо непрѣмънно вие искате напистѣ прѣдположения, които искаме за въ бъдѣще, да ги искате отъ бившитѣ министри? Азъ мисля, че това е съвършено неправилно, и най-умното, което може да се направи, е да се мине чисто и просто на дневенъ редъ; а пѣкъ за въ бъдѣще, понеже вие всички искате да пазите народната пара, да искаме въ този законъ за отчетността по бюджета да се постанови така, щото министритѣ да нѣматъ право да харчатъ безъ знанието на Княза, безъ знанието на прѣдсѣдателя на Народното Събрание и, ако щете, безъ насъ даже. Както щете го узаконѣте, но за миналото не можете да правите тѣзи работи, и затуй азъ мисля, че най-умно е — чисто и просто да минемъ на дневенъ редъ.

М. Златановъ: Г-да прѣдставители! За безусловнитѣ фондове въ 1894 г. е постъпило прѣдложение отъ г. Димитра Марковъ за бившитѣ министри отъ кабинета на покойния Стамболовъ и Камарата е много разсѣждавала за тия безусловни фондове и най-сетнѣ е взела рѣшение да се прѣпрати въпросътъ въ анкетната комисия. Прѣпратилъ се въ анкетната комисия и тамъ си е умрѣлъ.

(Д. Петковъ: Писано е! Г-нъ Гешовъ писа писмо!) Даже се искаха паритѣ. Въ Радославово врѣме пакъ искаха смѣтка отъ покойния Д-ръ Стоиловъ и отъ г. Бенева; искаха смѣтка, взеха рѣшение и слѣдъ една година, прѣди десетъка, го публикуваха, но така си остана публикувано въ „Държавенъ Вѣстникъ“. Менѣ ми се струва, че каквото и да прави Камарата, прѣдъ видъ на сѣществующитѣ законоположения, ние, ако започнемъ да се занимаваме съ тѣзи работи, ще останемъ само съ едни благопожелания. По-добръ е да си отвариме очитѣ, когато ще приемаме закона за отчетността по бюджета. Какво ще рѣшаваме сега? Прѣдложението на г. Ризова е много симпатично, но по форма ми се вижда много неприемливо. Да туряме Княза, Министъръ-Прѣдсѣдателя и прѣдсѣдателя на Народното Събрание въ една комисия, която да съставлява протоколи! Ами че Князътъ е неотговоренъ! Ами утрѣ кой ще доведе прѣдъ обществото тая провѣрка? Князътъ ли? Той не може да подписва; той не е отговоренъ. Затуй да си отваряме очитѣ при слѣдующия законъ, а сега да минемъ чисто и просто на дневния редъ.

Д. Ризовъ: Г-да прѣдставители! Азъ не виждамъ защо се бърка юридическата страна на този въпросъ съ чисто нравствената. Никой не е говорилъ тукъ, че трѣбва да се взематъ мѣрки, за да се поискатъ назадъ паритѣ отъ хората, или пѣкъ да укажатъ тѣ кждѣ сѣ ги похарчили. (М. Златановъ: Това е празна Мара!) Не е никакъ празна Мара, и ей-сега ще видите, че не е празна Мара. Въпросътъ е отъ чисто нравствена природа, и, както каза г. Юрданъ Теодоровъ, честта на живитѣ бивши министри изисква — ако тѣ съвѣстно сѣ похарчили паритѣ — да излѣзатъ и дадатъ смѣтка. Туренъ е въ резолюцията Князътъ да туй, защото никой нѣма право да каже, че ние не въвеждаме да кажемъ прѣдъ Княза. (М. Златановъ: Стоиловъ обѣща да даде смѣтка прѣдъ Княза!) Г-нъ Манолъ Златановъ не знае, види се, че, когато миналото Народно Събрание взе рѣшение, за да се потърсятъ назадъ изхарченитѣ безусловни фондове отъ покойния Стоиловъ и отъ г. Бенева, то г. Стоиловъ се обърна къмъ Негово Царско Височество Князътъ съ една подробна смѣтка — прѣписъ отъ която изпрати и до Министерството, който прѣписъ, мисля, се намира у бившия Министъръ г. Тодоръ Иванчовъ — и изложи въ нея подробно, дѣ сѣ били похарчени тия пари. (П. Станчевъ: Това е въпросъ!) Това не е въпросъ, толкозъ повече, че има слѣди и въ самото Министерство, дѣ сѣ похарчени тия пари. Азъ мисля, че ако покойниятъ Стоиловъ можеше да даде такава смѣтка, то и всички останали министри могатъ да дадатъ смѣтка.

Пита се: какъ ще бѣде доведено до свѣдѣние на обществото? Ще бѣде доведено тѣй: никой нѣма да прави протоколъ, ами г. прѣдсѣдателятъ на Камарата и г. Министъръ-Президентътъ тукъ ще кажатъ, дали министритѣ сѣ дали отчетъ

и дали той е удовлетворителен. Ако ли тѣ не сж пожелали да дадатъ отчетъ, тогава ние ще вземемъ едно рѣшение, което ще афишираме въ всички общини, че бившитѣ министри не жалаатъ да дадатъ отчетъ за изразходванитѣ отъ тѣхъ безусловни фондове, и ще прѣдоставимъ на народа да имъ бжде сѣдия — а за него ще бжде много ясно, че тѣ сж изпокрали тия пари. Ето до кой резултатъ искамъ да се дойде. Това е въпросъ чисто правственъ. Азъ мисля, че дългъ е на всички министри, които сж останали живи, да го направятъ. Повтарямъ: ако е могълъ да го направи покойниятъ Стоиловъ, и тѣ могатъ да го направятъ. (Р. Петровъ: Това не е вѣрно, г-нъ Ризовъ! Стоиловъ не го е правилъ! Азъ настоявамъ, че не го е правилъ! Недѣйте говори работи, които не знаете!) Това е вѣрно. Вие сте взели за януарий и февруарий мѣсеци 35.000 л., за които трѣба да дадете смѣтка; а ако не искате... (Р. Петровъ: Не е въпросъ искамъ ли или не искамъ!) — Ще кажемъ на народа, когото вие желаете да реформирате, че отъ тѣзи пари Вие давате на разни Амфитеатровци и Минцеси, за да пишатъ, че трѣбвало да се измѣни нашата конституция. (Р. Петровъ: Не съмъ длъженъ да давамъ смѣтка на Васъ, г-нъ Ризовъ!) Азъ зная кѣдъ давате една частъ отъ тия пари. И Вие, като честенъ човѣкъ, офицеръ и кавалеръ, мисля, сте длъженъ да дадете смѣтка на Вашия бившъ шефъ. (Р. Петровъ: Зависи отъ нашата добра воля, а не отъ Вашето желание!) Зависи и отъ желанието на народа, което се изразява отъ неговитѣ прѣдставители, и който народъ Вие искате да реформирате. Ако не желаете да направите това, никой нѣма да Ви хване за гърлото; но ние ще кажемъ на народа, че не желаете да давате отчетъ. (Р. Петровъ: Недѣйте говори, че ние сме откраднали това, което е намъ асигновано!) Азъ не казвамъ това; но, ако не дадете смѣтка, ние ще имаме право да прѣдполагаме. (Р. Петровъ: Не е достатъчно, че е далъ този или онзи смѣтка, за да се каже, че азъ съмъ открадналъ или не опова, което ми е било асигновано!)

Г-да! Говори се тукъ постоянно за законоположения. Никакви законоположения по тѣзи суми нѣма. Тѣ сж вписвани само въ бюджета, и г. Юрданъ Теодоровъ бѣше свършено правъ, като ви казваше, че тѣзи пари сж отпускани не като безотчетни, а като безусловни. А подъ думата „безусловни“ се разбира само, че на министритѣ не може да се поставятъ никакви условия, какъ и дѣ да харчатъ тѣзи пари. И ако днешното Правителство изказа готовност да ви заяви тукъ — пъкъ и въ закона за отчетността по бюджета да го вишише, — че тѣзи пари въ бѣджѣ ще се харчатъ по рѣшението на Министерския Съвѣтъ, съ протоколъ, безъ да се пише само дѣ се тѣ харчатъ, азъ мисля, че и бившитѣ министри биха могли да направятъ сжщото: и тѣ могатъ сега да кажатъ дѣ сж харчили тѣзи пари. Ако не искатъ да направятъ това, ние ще го доведемъ до свѣдѣние на общественото миѣние.

Г-нъ Каравеловъ е правъ, като казва, че той не може да търси смѣтка отъ своитѣ прѣдпоственици; но никой не го заставя да търси смѣтка. Ние, Народното Прѣставителство, ще вземемъ рѣшение и ще искаме, щото г. Петко Каравеловъ и нашиятъ прѣдсѣдател да послужатъ въ случая, като свидѣтели — защото отчетътъ ще се дава на Княза и защото Князътъ не може да ни съобщи нищо по този въпросъ, било направо, било чрѣзъ прокламация; а г. Каравеловъ или г. Балабановъ ще ни съобщатъ, останали ли сж тѣ доволни отъ отчета, който сж дали бившитѣ министри, или не. Ако сж останали тѣ доволни, и ние ще сме доволни; а ако тѣ не сж останали доволни, тогава ние ще съобщимъ на народа, че хората, които сж изпохарчили толкова пари, не сж дали удовлетворителенъ отчетъ, или не желатъ да даватъ никакъвъ отчетъ даже на Княза. И ще остане на народа да бжде сѣдия, какъ сж харчили тия пари. Това е единъ въпросъ отъ чисто правствена природа.

Свършено друго-яче бѣ поставенъ въпросътъ въ миналото Народно Сѣбрание, за което говорѣше г. Петковъ. Тогазъ бѣха поставили въпроса: да искатъ паритѣ назадъ, за което нѣмаха право. Нищо подобно не се иска отъ мене. Моето прѣдложение, повтарямъ, носи чисто правственъ характеръ, и министритѣ, останали живи, които сж щепетливи къмъ своята честь, длъжни бѣха, още щомъ се заговори въ Народното Сѣбрание за туй, да идатъ при Княза и му дадатъ отчетъ, толкова повече пъкъ, когато се вземе и рѣшение за това. Тѣмъ се прѣдлага да отидатъ прѣдъ едно лице, като Князътъ, за когото не могатъ да кажатъ, че не му вѣрватъ. Ако ли не желатъ, нѣма никой да ги натиска. (Нѣкой отъ прѣдставителитѣ: Ако излъжатъ?) Ако излъжатъ, то е тѣхна работа. (Н. Цановъ: И ние ще останемъ доволни тогазъ?) Ние имаме довѣрие въ хората, които ще слушатъ тамъ. (Гласове: Тѣ могатъ да се излъжатъ.) И ние ще се излъжемъ, ако се излъжатъ тѣ. Това е прѣдпочтително, обаче, отколкото мракътъ, който съществува около тия фондове. (Н. Цановъ: И ние ще излъжемъ Българския народъ!) Ние нѣма да излъжемъ Българския народъ, защото, бѣдѣте увѣрени, никой министъръ-прѣдсѣдателъ и министъръ нѣма да излъже да лъже. Той по-скоро нѣма да се яви, отколкото да излъже да лъже. Азъ рече казахъ, че, ако покойниятъ Стоиловъ е можалъ да даде подобна смѣтка... (Н. Цановъ: Ние не знаемъ това, ние не Ви вѣрваме, и Българскиятъ народъ ще каже, че не вѣрва на Васъ!) Може да не вѣрва на мене, но на смѣтките, които сж дадени, ще вѣрва. (Н. Цановъ: Българскиятъ народъ не знае дали е дадена смѣтка! — Р. Петровъ: Не е далъ смѣтка прѣдъ Княза!) Далъ е. (Р. Петровъ: Не е далъ, ние знаемъ по-добръ отъ Васъ!) Далъ е до Княза и до Министерския Съвѣтъ. Смѣтката се намира при г. Тодора Ивановъ. (Р. Петровъ: Знамъ и въ Министерския Съвѣтъ какво е далъ.) Той е далъ смѣтка. Дайте и Вие

такава! (Р. Петровъ: Не е далъ! Вие свидѣтели сте били тамъ? Басни ли ще разказвате тукъ? — Глъчка.)

Н. Веневъ: Г-да прѣдставители! Счетохъ за длъжностъ да взема думата по този въпросъ, не да се защищавамъ, като бившъ министъръ, не да ви давамъ смѣтка за това, което съмъ вършилъ, като министъръ, защото смѣтка бившитъ министри могатъ да даватъ по реда, който конституцията прѣдвижда, и, когато поискате такава смѣтка, ще дамъ. Счетохъ за длъжностъ да взема думата, защото днесъ случайно съмъ народенъ прѣдставителъ и засѣдамъ въ Събранието, въ което се говори и се споменаватъ имената на бившитъ министри, между които съмъ и азъ. Апелира г. Ризовъ къмъ бившитъ министри, които сж петимни за своята честъ, да излъзатъ прѣдъ една комисия — защото това не е друго, освѣнъ една комисия — и да кажатъ колко безусловни фондове сж вземали и какъ сж ги похарчили, за запазване, както каза г. Ризовъ, на своята честъ. И отъ днешното засѣдание и отъ това, което е ставало въ България и което и днесъ става, съмъ се убѣдилъ, че хората, които сж петимни за своята честъ, на първо мѣсто, не трѣбва да ставатъ министри. Единъ пътъ нашето положение е вече таково, единъ пътъ рѣши ли се единъ човѣкъ да стане министъръ, за мене има съмнѣние, че не държи той много за своята честъ, или поне че той жертвува своята честъ, за да служи на Отееството. (К. Петковъ: Кажете това на г. Теодорова, за да не става министъръ!)

Г-нъ Ризовъ, на второ мѣсто, за запазване на своята честъ, иска да му кажемъ какъ сж похарчили тѣзи безусловни фондове. Считамъ за длъжностъ да декларирамъ, че вие ни карате да направимъ едно безчестие, безчестие спрѣмо Държавата, безчестие спрѣмо лица, съ които сме имали работа и на които сме плащали пари. Нѣмамъ право като Министъръ на Вътрѣшнитъ Работи да обявя на никого отъ васъ. (Д. Ризовъ: Не Ви искаме това!) И на своитъ приятели нѣмамъ право да кажа, че на извѣстно лице съмъ далъ 1.000 л., защото това лице, което се е съгласило да вземе тия пари, направило е това, защото между мене и него е имало договоръ, че това, което му поръчамъ, никой не трѣбва да знае. И азъ ще постѣпя безчестно, ако излъза да кажа, на една комисия, кому съмъ далъ пари отъ безусловнитъ фондове. Слѣдователно, вие ме карате да правя безчестие къмъ чужди и наши хора. Ако вземе подобно рѣшение Народното Събрание, като ми се съобщи, ще ви кажа какво ще отговоря.

Колкото се отнася до безусловнитъ фондове, които сж теглени въ врѣмето, когато и азъ бѣхъ министъръ, Министерствъ на Финанситъ, който дойде слѣдъ насъ, ме запита писмено и азъ отговорихъ писмено, че за тѣзи фондове съмъ далъ смѣтка на лицето, на което бѣхъ длъженъ да я дамъ. Когато излъзохъ въ оставка, като министъръ — ка-

бинетътъ на г. Стоилова не бѣше въ оставка, азъ дадохъ прѣвъ оставката си, слѣдъ мене г. Теодоровъ и тогава г. Стоиловъ поднесе оставката на цѣлия кабинетъ, — при подаването на оставката си, дадохъ смѣтка на г. Стоилова. Това ви казвамъ, не защото г. Стоиловъ е умрѣлъ, та не може да ми възражава, но азъ ви казвамъ, че направихъ това съ писмо, което публикувахъ въ в. „Миръ“, тъй щото, и покойниятъ Стоиловъ, и всички приятели го знаеха.

Колкото се отнася до начина, по който трѣбва да се изразходватъ и оправдаватъ тѣзи безусловни фондове, азъ и сега ще поддържамъ едно мнѣние. Можете да турите въ закона за отчетността по бюджета, че тѣзи безусловни фондове се теглятъ по на три мѣсеца, по на 4 мѣсеца, по на единъ мѣсець, но нѣмате право да турите въ закона, че ще се оправдаватъ по такъвъ начинъ, както другитъ суми, защото тогавъ не ги наричайте безусловни фондове, а ги турѣте заедно съ другитъ суми въ бюджета. Дотогавъ, докато не измѣните закона и не вземете рѣшение, щото бившитъ министри да ви даватъ смѣтка, тѣ нѣма да ви даватъ. Когато вземете таково рѣшение, и Народното Събрание се отнесе до мене, азъ, може би, ще дамъ смѣтка, но като я дамъ на г. Балабанова, не ме задължавайте да не я публикувамъ.

П. Станчевъ: Ако има нѣщо да ме радва, то е, че г. Ризовъ така тържествено се застъпва да се запази честъта на българскитъ министри и интереситъ на България и да излъзе на мегданъ кой е излълъ фондоветъ, кой ги е похарчилъ. Това е мъчна работа. Повече бихъ вѣрвалъ на искренното желание на г. Ризова да се вдигне завѣсата на всички тѣзи фондоѣди, но ако не правѣше изключение за нѣкои отъ тѣзи фондоѣди. Той се застъпва за покойния Стоиловъ и за народняшкия режимъ, че далъ хесапъ. (Д. Ризовъ: Живитъ министри отъ този режимъ ще даватъ отчетъ!) Ако г. Ризовъ не се въодушевяваше отъ личенъ егоизмъ и отъ партизанство, за да напакости на частъ отъ останалитъ фондоѣди министри... (Д. Ризовъ: По себе си сждишъ! Че г. Веневъ не е ли народнякъ?) Той казва, че е далъ смѣтка на покойния Стоиловъ, и азъ вѣрвамъ, че е далъ.

Така щото, азъ виждамъ, че колкото да биешъ водата да пусне масло, нѣма да получимъ това: изѣденото си е изѣдено, изпитото си е изпито и да си отваряме очитъ занапрѣдъ, а остава на Българския народъ да си отваря очитъ, когато повѣрва занапрѣдъ министерскитъ постове, да не ги повѣрва на хора, които, като ѣдатъ фондове, не даватъ смѣтка.

Д-ръ П. Табурновъ: Азъ мисля, че въ прѣдложението на г. Ризова малко логика липсва. Каква ще бѣде тази смѣтка, която ще дадатъ прѣдъ тази комисия отъ Министъръ-Прѣдсѣдателя, отъ прѣдсѣдателя на Събранието, въ присѣдствieto на Княза?

Иска г. Ризовъ да докажатъ истиността на тази смѣтка? Азъ не вѣрвамъ, че той отива дотамъ — оправдателни документи да прѣдставятъ. Вие искате смѣтка по харченето и тая смѣтка ще състои въ указване харченето тукъ и тамъ. (Д. Ризовъ: Да.) Кое е гаранцията, че това, което ще кажатъ, е истината? (Д. Ризовъ: Негово Царско Височество ще знае какъ сж отишли тѣзи пари. Това е достатъчна провѣрка за мене.) Значи, трѣбва да ги вѣрваме sur parole; отсега още трѣбва да имаме довѣрие, че тѣ ще кажатъ истината и че онова, което ще прѣдставятъ, е вѣрно. Значи, тѣ сж хора, на които трѣбва да вѣрваме. Тогава, защо да не вѣрваме още отсега, че онова, което сж похарчили, е вѣрно, е харчено на мѣсто?

Отъ друга страна, не мога да разбера какъ може да се задължава Князътъ да стане прѣдсѣдател на тази комисия — да направимъ Княза прѣдсѣдател на една комисия, единъ прѣглеждачъ на смѣтки. Ами ако той не иска? Асѣл има право да откаже. Ние не сме въ правото да му дадемъ още една обязаность, да го натоваримъ още съ една длъжноть, която въ конституцията не е прѣдвидена. Та и отъ тая точка зрѣние не е приемливо прѣдложението на г. Ризова.

Прѣдсѣдателъ: Никой не желае да говори.

Има, първо, прѣдложението на г. Ризова; второ, едно прѣдложение отъ г. Мирски, което гласи така: (Чете.) „Народното Сѣбрание изказва желание, щото онѣзи бивши министри, които сж разполагали съ безусловни фондове и които сж още живи, да дадатъ смѣтка на Негово Царско Височество Княза или на Прѣдсѣдателя на Народното Сѣбрание за изразходванитѣ отъ тѣхъ суми. Смѣткитѣ, които би се дали, да се пазятъ въ надлежната архива, като конфиденциални книги.“

Обаче, има едно прѣдложение отъ г. Петкова за минаване чисто и просто на дневния редъ. Споредъ чл. 66 отъ правилника за вътрѣшния редъ на Народното Сѣбрание, такова едно прѣдложение има първенство. (Д. Ризовъ: То е по запитванията, г-нъ прѣдсѣдателю!) Истина, то е въ параграфа на питанята и запитванията, но най-послѣ и въ случая може да се приспособи. Затова ще туря най-напрѣдъ на гласуване прѣдложението на г. Петкова: да се мине чисто и просто на дневенъ редъ.

Ст. Ивановъ: Искамъ да питамъ какво ще стане съ прѣдложението, слѣдъ като се приеме този дневенъ редъ, за да не става второ гласуване.

М. Златановъ: Остава безъ послѣдствие.

А. Краевъ: Ако падне прѣдложението на г. Петкова, остава прѣдложението на г. Ризова.

Н. Цановъ: Ще обяснимъ на Вѣлгарския народъ, че двама министри сж дали отчетъ, а единъ — Рачо Петровъ — не е далъ.

Прѣдсѣдателъ: Турямъ на гласуване прѣдложението на г. Петкова — да се мине чисто и просто на дневенъ редъ — и моля ония г. г. народни прѣдставители, които сж за това прѣдложение, да вдигнатъ рѣка. (Меншество.) Сѣбранието не приема.

Турямъ сега на гласуване прѣдложението на г. Мирски, като поправка на прѣдложението на г. Ризова, което прѣдложение на г. Мирски гласи така: (Чете го пакъ. Вижъ по-горѣ.)

Турямъ на гласуване това прѣдложение и моля ония г. г. народни прѣдставители, които сж за него, да вдигнатъ рѣка. (Меншество.) Меншество. Сѣбранието не приема.

Д. Петковъ: Това не е ли игра съ Народното Сѣбрание, не е ли скандалъ? Вчера направихте такъвъ скандалъ и днесъ правите сжнитѣ работи.

А. Краевъ: По-редовно отъ това какво искате?

Д. Петковъ: Вихъ желалъ и третото да падне, та тогава. . .

А. Краевъ: То е работа на Народното Сѣбрание. (Прѣдсѣдателското мѣсто заема подпрѣдсѣдателъ г. А. Краевъ.)

Прѣдсѣдателствующъ А. Краевъ: Има думата г. Балабановъ за едно малко обяснение само.

М. Балабановъ: Г-да народни прѣдставители! Прѣдложението на г. Ризова гласи между другото, че трѣбва живитѣ бивши министри да дадатъ смѣтка на Негово Царско Височество, на прѣдсѣдателя на Сѣбранието — и именно казва — Марко Балабановъ и прѣдъ Министъръ-Прѣдсѣдателя г. Петко Каравеловъ. Г-нъ Каравеловъ по-напрѣдъ отказа да вземе участие, защото, казва: не е моя работа. Азъ имамъ честь да обадя, че, ако имамъ честъта да бѣда вашъ прѣдсѣдателъ, азъ съмъ билъ дватри пѣти и министъръ на Външнитѣ Работи, и въ прѣдложението, което г. Ризовъ прави въ миналата сесия, се спомена и моето име. Заявявамъ истината, че безусловнитѣ фондове бѣха тогава твърдѣ малко и азъ намѣрихъ твърдѣ малко; впрочемъ не стояхъ много въ Министерството. Както и да е — не знамъ какъ ще рѣши Народното Сѣбрание, — но Марко Балабановъ не може да изпита живитѣ министри; Господъ го поживилъ и живѣе, но не може той да изпитва живитѣ министри, да изпитва себе си като подсѣдимъ. (Смѣхъ. Ржкоплѣскане.) Рѣшавайте както искате. Заявявамъ, че азъ не мога да викамъ другитѣ министри мои колеги — и азъ съмъ подсѣдимъ като тѣхъ. (Д. Ризовъ: Вие нѣма да питате.)

Прѣдсѣдателствующъ А. Краевъ: Слѣдъ това заявление на г. Балабанова, нашиятъ уважаемъ прѣдсѣдателъ, намирате ли, г-нъ Ризовъ, да правите нѣкоя поправка?

Д. Ризовъ: Когато Народното Събрание изкаже желание, ще отидатъ и единътъ, и другитъ.

Прѣсѣдателствующъ А. Краевъ: Той самъ ще трѣбва да дава смѣтка, понеже и той е билъ Министъръ.

А. Урумовъ: Азъ мисля, че не можемъ по-нататкъ да гласуваме каквото и да е прѣдложение. Вчера по такъвъ единъ въпросъ се разисква тукъ и се взе рѣшение, че когато има нѣколко прѣдложения и когато едното не се приеме, ео ipso приема се другото или послѣдното. (Гласове: Хайде-е! Вие искате да заблуждавате Събранието.) Помните, вчера вие приехте, че като се е приело прѣдложението на г. Киркова, нѣмало нужда да се гласува касирането на Кесаревския изборъ, защото се подразбирало, че се касира.

Д-ръ Н. Геннадиевъ: Защото не може да има друго рѣшение, защото има алтернатива; а тукъ може да има десетъ прѣдложения.

А. Урумовъ: Нѣма и тукъ.

Д-ръ Н. Геннадиевъ: Ще се явятъ.

Прѣсѣдателствующъ А. Краевъ: Случаятъ не е идентиченъ.

А. Урумовъ: Идентиченъ е.

Прѣсѣдателствующъ А. Краевъ: По редакцията имате ли нѣщо да кажете?

Д. Ризовъ: Нѣма нищо.

С. Бабаджановъ: Прѣдлагамъ да се тури „единъ членъ отъ прѣсѣдателството“ вмѣсто „прѣсѣдателътъ Марко Балабановъ“.

П. Станчевъ: Г-да народни прѣдставители! Виждамъ, че ще пропадне и това прѣдложение. Настоявамъ на моето: изѣденото и изпитото досега да се не търси. (Смѣхъ. — Нѣкои отъ народнитъ прѣдставители: Богъ да прости!)

Прѣсѣдателствующъ А. Краевъ: Г-нъ Ризовъ! Приемате ли поправката, направена отъ г. Бабаджанова „единъ членъ отъ прѣсѣдателството“?

Д. Ризовъ: Приемамъ.

Прѣсѣдателствующъ А. Краевъ: Г-да народни прѣдставители! Ще тури на гласуване прѣдложението на г. Ризова въ тази форма: (Чете.) „По-канва останалитъ живи бивши министри на Вътрѣшнитъ и Външнитъ Работи, още докато трае настоящата редовна сесия, да дадатъ отчетъ за изразходванитъ отъ тѣхъ безусловни фондове на Негово Царско Височество Княза, въ присѣдствието на единъ членъ отъ прѣсѣдателството и Прѣсѣ-

дателя на Министерския Съвѣтъ г. Петко Каравеловъ. Народното Събрание си запазва правото да доведе до знанието на народа чрѣзъ афиширане по общинитъ цѣлата история за изразходването на досегашнитъ безусловни фондове.“

Д. Петковъ: Г-нъ Петко Каравеловъ, въ качеството си на Министъръ-Прѣсѣдателъ, заяви прѣди малко, че той не желае да влѣзе въ тая комисиия. Негово Царско Височество Князътъ е свещена и неприкосновена личност. На основание на кой законъ вие задължавате да излизатъ прѣдъ него да даватъ отчетъ? Това е подигравка! Бившитъ министри не искатъ и нѣма да дадатъ смѣтка. (Д. Ризовъ: Ако не дадатъ, толкова позлѣ! Нѣма какво да се прави!) Моля Ви се! За Вашия капризъ нѣма да гласуваме. Тѣ може да кажатъ: 5.000 л. дадохме на г. Ризова. Защо да си играемъ съ Народното Събрание? Най-правилното прѣдложение бѣше да се мине чисто и просто на дневния редъ. (Д. Ризовъ: Не се прие!) Вие искате да се подигравате! Азъ бихъ желалъ да приемере прѣдложението на г. Ризова и тогава ще видите каква подигравка ще бѣде съ личността на Княза и съ ония, които сж употребили лично фондоветъ. Азъ не съмъ разполагалъ съ фондове и нѣма да отговарямъ, но тѣзи, които иматъ да отговарятъ, иматъ право да се подиграватъ съ васъ и съ Княза. Или сте Народно Събрание, или сте смѣшни. Приемѣте, най-послѣ, прѣдложението на г. Ризова само зарадъ неговия капризъ, но тогава вие се показвате несериозно Народно Събрание, а се показвате като една играчка.

Прѣсѣдателствующъ А. Краевъ: Прѣдлагате ли нѣщо?

Д. Петковъ: Такова прѣдложение, прѣди всичко, е глупаво и не прави честъ на Народното Събрание.

Д. Ризовъ: Вие говорите слѣдъ черпната въ Двореца! Вие сте полунианъ!

Д. Петковъ: Азъ на единъ уличенъ вагабонтинтъ не мога да отговарямъ. Ти си вагабонтинтъ!

Д. Ризовъ: Ти си най-голѣмиятъ вагабонтинтъ! Ти не можешъ да говоришъ, че е глупаво прѣдложението!

Д. Петковъ: Мерзавецъ! Не те е срамъ!

Д. Ризовъ: Ти си крадецъ! И ти си седналъ да говоришъ!

Д. Петковъ: Туй е скандалъ! Г-нъ прѣсѣдателътъ не трѣбва да позволява на единъ вагабонтинтъ да говори!

Д. Христовъ: Моля Ви се, г-нъ прѣсѣдателю, вземѣте всички мѣрки, за да се въдвори тишината.

Прѣдсѣдателствующъ А. Краевъ: Моля г. Петкова да не оскърбява никого. Г-да народнитѣ прѣдставители сж равни помежду си. Народното Събрание е свободно да приеме или да не приеме едно прѣдложение.

Д. Петковъ: Това нѣщо е скандалъ! (Шумъ.)

Ц. Мисловъ: Азъ прѣдлагамъ да се вдигне засѣданието!

Прѣдсѣдателствующъ А. Краевъ: Моля ви, г-да, пазѣте тишина!

Г-нъ Рачо Петровъ има думата.

Р. Петровъ: Г-да народни прѣдставители! Каквото ще и да бжде рѣшението ви по прѣдложението на г. Ризова, считамъ за мой дългъ да обясня, като бившъ министъръ, който е разполагалъ съ безусловни фондове, че въ никакъвъ случай, въ прѣки дълбоки инсинуации на г. Ризова и клеветитѣ, които той направи къмъ г. Амфитеатрова, никакви суми отъ безусловнитѣ фондове на г. Амфитеатрова не сжмъ отпущалъ и никога не сжмъ ималъ намѣрение да отпущамъ, нито пъкъ е ставало дума за други. (Д. Ризовъ: А на Бохоръ Минцесъ?) Не сжмъ дължанъ да давамъ смѣтка нито на Васъ, нито на други. Министърътъ на Вътрѣшнитѣ и на Външнитѣ Работи е отпускаръ и нека той да дава смѣтка на себе си, на своята собствена съвѣсть. Азъ не считамъ, че недаването смѣтка може да съставлява кражба. Всѣки е свободенъ да говори каквото ще. Може да прѣдставите каквото щете прѣдъ народа, обаче, азъ не считамъ, че е кражба, ако се не даде смѣтка прѣдъ когото и да бжде, защото безусловнитѣ фондове сж отпущани на добросъвестността на Министритѣ на Вътрѣшнитѣ и Външнитѣ Работи.

Д. Ризовъ: То е Ваша работа!

Прѣдсѣдателствующъ А. Краевъ: Турямъ на гласуване прѣдложението на г. Ризова съ поправката, прѣдложена отъ г. Бабаджанова, удобрѣна отъ самия авторъ на прѣдложението. Моля тия отъ г. г. прѣдставителитѣ, които го приематъ, да си вдигнатъ ржката. (Меншество.) Събранието не приема. Слѣдователно, прѣдложението се счита за отхвърлено и въпросътъ е изчерпанъ. (Д. Петковъ: Значи, Народното Събрание стана играчка на Ризова!)

Минаваме на слѣдующия прѣдметъ отъ дневния редъ.

Слѣдва първо четене прѣдложението по уредбата на оризосѣянето. (Н. Антикаровъ: Нѣма г. Министра!)

Има думата г. Министърътъ на Правосѣдието.

Министъръ Д-ръ А. Радевъ: Г-нъ Министърътъ на Търговията и Земледѣлието, по неразположение, не може да дойде днесъ; но моли Народното Събрание да пристѣпи къмъ първото четене на този законопроектъ.

Г. Шиваровъ: Нека се чете!

Прѣдсѣдателствующъ А. Краевъ: Щомъ има прѣдставителъ на Правителството, може да се прочете прѣдложението.

Моля г. секретари да го прочете.

Секретаръ Н. Кормановъ: (Чете.)

„Изложение на мотивитѣ

за прѣдложението по уредбата на оризосѣянето.

Слѣдъ Освобождението, старииятъ режимъ на оризосѣянето и иригацията на оризищата бѣ напуснатъ, безъ да бжде замѣненъ съ други. Това прѣдизвика многобройни и постоянни стѣлкновения и спорове между заинтересованитѣ страни, които, въпрѣки намѣсата на Правителството, не бѣ възможно да се прѣкратятъ вслѣдствие липсата на законъ, който да урегулира правата и задълженията на оризосѣячи и притежатели на недвижимости и върху който Правителството да основава своята намѣса. Внасянитѣ нѣколко пъти въ Народното Събрание проекти за закони и рѣшения сж оставали неразгледани и неприети.

Понеже, отъ една страна, не е възможно да се проучи за късо врѣме обширната материя по оризосѣянето и иригациитѣ и да се изработи законъ, а отъ друга — е необходимо да се тури поне отчасти редъ въ това отношение и се даде на Правителството законно право и възможность да упражнява надзоръ върху оризосѣянето и иригацията и посреднички между заинтересованитѣ, та да се избѣгватъ конфликтитѣ, споровѣтѣ, оплакванията и збиванията, азъ внасямъ това прѣдложение за уредба на оризосѣянето, съ молба, щото Народното Събрание да го разгледа и гласува още въ настоящата сесия. Слѣдъ като се приложатъ и опитатъ изработенитѣ тая година административни наредби, относително опрѣдѣлението оризищнитѣ участъци (дамги), разпрѣдѣлението пространството на тия участъци между оризосѣячитѣ и реда, по който тѣ ще се засѣватъ, новѣреното ми Министерство, възъ основа на тия опити, ще приготви и внесе на разглеждане въ Народното Събрание надлежния законопроектъ.

София, 12 ноемврий 1901 г.

Министъръ на Търговията и Земледѣлието:

А. Людскановъ.

Рѣшение

за уредбата на оризосѣянето.

Чл. 1. До издаването на специаленъ законъ, възлага се на Министерството на Търговията и Земледѣлието да упражнява надзора върху оризосѣянето, иригацията и каналитѣ; да опрѣдѣля реда и правилата, по които трѣбва да става иригацията, от-

веждането на употребенитѣ води, прокарването на потребнитѣ канали, опрѣдѣлението на оризицнитѣ участъци (дамги) и разпрѣдѣлението пространството на дамгитѣ между оризосѣячитѣ, и да опрѣдѣля и взема мѣрки за запазване съсѣднитѣ на оризищата земи и постройки отъ поврѣди и за изплащане обезщетенията за тия поврѣди отъ причинителитѣ имѣ.

За всѣки декарь, засѣтъ съ оризъ, се плаща такса по 1.50 л., която такса се събира отъ надлежнитѣ административни власти и се внася въ земледѣлческитѣ каси на съхранение. Отъ тази такса и събраното досега водно право се образува единъ фондъ, който ще служи за мелеоративни цѣли въ района на оризищата и за администрация и надзоръ на пригацията. Ако обложенитѣ оризосѣячи не изплатятъ въ опрѣдѣления срокъ принадлежащитѣ имъ се такси, административнитѣ власти имъ зафиратъ водата и събиратъ такситѣ по езекутивенъ начинъ.

Сѣянето на ориза става съ прѣдварително разрѣшение на надлежнитѣ административни власти.

Посѣтитѣ безъ разрѣшение съ оризъ земи, каквито и чийто и да сѣ тѣ, плащатъ двойна такса и водата имъ може да се отнеме.“

К. Калчовъ: Г-да народни прѣдставители! Азъ бихъ желалъ да бѣде тукъ г. Министерътъ на Търговията и Земледѣлието да ни каже защо не се внася новиятъ законъ, който ще уреди оризосѣянето, но се внася едно прѣдложение да се вземе рѣшение. Но какво рѣшение? Да санкционираме нѣкои производи, които се вършеха дондесъ отъ невѣжи чиновници въ Министерството на Търговията и Земледѣлието по оризосѣянето, защото оризосѣянето засѣга единъ клонъ, една култура въ Южна-България, тѣсно свързана съ поминѣка на тая страна, една култура, по която сѣ ставали много злоупотребления, производи и беззакония съ своитѣ правилници и такси. А сега, когато имаме готовъ законъ, който се изработи прѣди цѣли 15 години, дождатъ и искатъ да вземемъ едно рѣшение. И какво? Да имъ дадемъ право да правятъ правилници, да турятъ такси. Какъ Народното Събрание ще даде право на Министерството, на чиновницитѣ тамъ, сами по себе си да турятъ такси, сами да контролиратъ, сами да уреждатъ и пр.? Това е недопустимо. Азъ зная и ще ви докажа, ако бѣдѣше г. Министерътъ тукъ, съ факти на рѣка какви производи правятъ на общинитѣ, на частнитѣ лица, какви посѣгателства правятъ на собствеността. Посѣгателства сѣ правени въ турско врѣме, както и сега, и всичко това сега искатъ да го узаконимъ! (Д-ръ Н. Генадиевъ: И слѣдъ прескрипцията!) Давани сѣ на разни арендатори чужди земи да се ползватъ, и днесъ не ни прѣдставятъ законъ, а искатъ тия беззакония да се санкциониратъ чрѣзъ рѣшение на Народното Събрание. Менѣ ми се чини, че това е недостойлно, г-да прѣдставители; затова ви моля да оставите настрана, да не гласувате по принципъ това прѣдложение, а да приемете

едно мое прѣдложение, щото г. Министерътъ на Търговията и Земледѣлието да внесе законъ, който да урежда оризосѣянето. Ако би билъ г. Министерътъ тукъ, азъ бихъ се повърналъ, бихъ могълъ да укажа какви производи и какви беззакония сѣ вършили чиновницитѣ съ туй оризосѣяне, но сега се ограничавамъ, като ви моля да приемете моето прѣдложение.

А. Урумовъ: Азъ не зная дали има пригответъ въ Министерството на Търговията и Земледѣлието законопроектъ за тази материя, но менѣ ми се струва, че по-добрѣ е тия производи, които сѣ вършени, да ги ограничимъ съ една уредба, каквато е настоящата. Намѣсто педанти чиновници, както каза г. Калчовъ, и разни ревизори да вършатъ производи всѣки по кефа си, да вършатъ работи, както ги тѣ разбирагъ, въ ущърбъ на правата на частни лица, по-добрѣ е тази уредба да се узакони, докато се внесе законъ, съ който да се уреди окончателно този въпросъ. Даже ако има законъ и не се е внесълъ, менѣ ми се струва, то е затуй, че, докато не бѣдатъ изпитани нѣкои мѣрки и мѣроприятия, не може да се прилагатъ. Менѣ ми се струва, че нѣма такъвъ страхъ, за който говорѣха, ако стане узаконението на тази мѣрка, защото тия сѣ сжщитѣ хора, които правятъ законитѣ, и слѣдователно, ако сѣ вършили производи и сѣ принасяли врѣда на тия, които иматъ имоти, безспорно е, че ще пострадатъ и съ новото законоположение. Въ всѣки случай, по-добрѣ е да имаме една уредба, отколкото да оставимъ на произвола на чиновницитѣ да вършатъ каквото щатъ. Азъ считамъ, че не би трѣбовало да се приготвява такъвъ законъ, прѣди да станатъ извѣстни опити; затуй именно и Министерството не го е внесло. И, както се вижда отъ мотивитѣ, не се е внесло такъвъ законъ затуй, защото искатъ да опитатъ нѣкои мѣроприятия, които взема сега Държавата, за да се види дали дѣйствително ще бѣде въ интереса на населението, или не, както и за тия, които сѣятъ ориза, така сжщо и за ония, които може да причинятъ поврѣда съ оризосѣянето. Слѣдъ като се изпитатъ тѣзи мѣрки, Министерството ще иска да ги узакони. И менѣ ми се струва, че това е много правилно, много редовно: вмѣсто да издаваме законъ и послѣ да го измѣняваме, по-добрѣ е по-напрѣдъ да се приложатъ нѣкои мѣроприятия, отъ които да се види резултатътъ, и подиръ туй, ако се види, че дѣйствително сѣ полезни, тогава да се узаконятъ, но ако сѣ врѣдителни, самитѣ чиновници отъ практиката ще видятъ и нѣма да се узаконяватъ, или пъкъ ще се изработятъ така, както го изисква интересътъ на тия, които сѣятъ оризъ. Така щото, менѣ ми се струва, че нѣма защо, при нѣмане на законъ, да се отхвърли тази наредба, която се прѣдлага.

Д-ръ Н. Генадиевъ: Г-да народни прѣдставители! Ако въ Министерството на Търговията и

Земледелието има изработен законъ и той не се внася, тогава трѣбва да прѣдполагаме, че Министерството на Търговията и Земледелието го намира или непълнъ, или недобъръ. (К. Петковъ: Защото чиновниците въ това Министерство искатъ само да сѣятъ, а не да мѣсятъ!) Обаче, азъ ще поддържамъ мнѣнието на Конушкия народенъ прѣдставителъ, г. Калчовъ, и мисля, че ще направимъ една много голѣма погрѣшка, ако гласуваме такова едно рѣшение, което много нѣщо разрѣшава, а нищо не разрѣшава; което може да принесе известна полза, но което има се голѣма опасностъ, че ще узакони произвола. Отъ насъ се иска пълномощно Министерство да урежда, както ще, единъ купъ въпроси. Ако искате да вникнете въ този въпросъ, г-да народни прѣдставители, позволѣте ми да прочета само нѣколко реда отъ този законъ. Чл. 1 гласи: „До издаването на специаленъ законъ, възлага се на Министерството на Търговията и Земледелието да упражнява надзора върху оризосѣянето, иригацията и каналитѣ; да опрѣдѣля реда и правилата, по които трѣбва да става иригацията, отвеждането на употребенитѣ води, прѣкарването на потребнитѣ канали, опрѣдѣлението на оризипнитѣ участъци (дамги) и разпрѣдѣлението пространството на дамгитѣ между оризосѣячитѣ, и да опрѣдѣля и взема мѣрки за запазване съседнитѣ на оризипната земи и постройки отъ поврѣди и за изплащане обезщетенията за тия поврѣди отъ причинителитѣ имъ.“ Както виждате, тукъ толкова нѣща се прѣдвиджидатъ. Възлага се на Министерството да урежда, до издаването на специаленъ законъ, по какъвъ начинъ ще се сѣятъ оризиптѣ, кои дамги ще се опрѣдѣлятъ и какъ ще се разпрѣдѣлятъ между оризосѣячитѣ. А туй знаете ли какво значи? Дали ще се вземе частна собственостъ, или държавна; дали ще се даде на единъ човѣкъ, който е излѣзълъ на търгъ, или ще се даде на селянитѣ; дали ще се прѣдпочете този, който най-много е далъ, или ще се прѣдпочитатъ приятели на нѣкои лица. Туй значи, дава се възможностъ тия злоупотреби, които всѣкидневно сѣ ставали, и тия похищения на собствеността на хората да продължаватъ и занамрѣдъ. Защото, когато Министерството на Търговията и Земледелието излиза и прѣдлага такова рѣшение, а не ни прѣдлага пълненъ законъ за тази материя, позволѣте ми да го упреква, че върши една работа непълна и че не си изпълнява длъжността, както ние бихме желали и както то, може би, желае, ако бѣха нѣкои хора по-трудолюбиви. Защото между другитѣ въпроси, които сѣ били повдигнати по оризосѣянето, най-важни сѣ въпросътъ за собствеността на земята и въпросътъ за собствеността на водата. Водитѣ сѣ държавни, но има и частни; взематъ водата на одного отъ воденицата, прѣсупаватъ я, за да се полива оризипъ на нѣкой си. За да се поливатъ известни пространства, постѣти съ оризипъ, трѣбва да плащатъ известенъ данѣкъ, който ще се даде на воденичаря, отъ воденицата на когото е взета водата. Мислите ли, че воденичаритѣ сѣ

получили 5 пари за това отбиване на водата имъ? Никой не е получилъ. Изобщо въ тази материя царува такъвъ произволъ, щото не може да се оправѣ, освѣтъ съ единъ пълненъ законъ. А туй е толкова по-необходимо, защото отъ известно врѣме, отъ нѣколко години насамъ, оризосѣянето толкова се развива въ Южна-България, щото прѣдставлява едно утѣшително явление, по, за съжаление, съ тия произволи прѣчимъ на хората да развиватъ такава една култура. Заради туй ви моля да изкажемъ желание, щото Министерството на Търговията и Земледелието да внесе единъ пълненъ законъ за оризосѣянето, а настоящето прѣдложение да бѣде отхвърлено.

И. Бобековъ: Г-да народни прѣдставители! Азъ не съмъ на мнѣние да приемамъ прѣдложението на Конушкия народенъ прѣдставителъ г. Калчовъ, по отношение на този законопроектъ, който ни се прѣдлага отъ Министерството на Търговията и Земледелието, и ето защо. Ако има у насъ въпросъ, който се намира въ хаосъ, и не отъ скоро врѣме, а отъ началото на създаването му, т. е. отъ началото на оризосѣянето у насъ, то е именно въпросътъ за чалтицитѣ. Министерството, за да извади населението отъ този хаосъ, въ който се намира по този въпросъ, е намѣрило за нужно да турне, поне врѣменно, единъ редъ. Чрѣзъ това свое прѣдложение, каква цѣль то гони? Гони единствената цѣль, да нареди прѣдварително единъ правилникъ; за да може да нареди този въпросъ чрѣзъ законодателенъ редъ, най-напрѣдъ да го уреди чрѣзъ правилникъ, да види, дали ще може мѣрkitѣ, които взема за урегулирането на този въпросъ чрѣзъ правилникъ, да бѣдатъ толкова цѣлесъобразни, щото подиръ да могатъ да влѣзатъ въ единъ дѣйствителенъ законъ. Защото мѣрkitѣ, които ги взима, дѣйствително, г-да, не отговарятъ на духа на нашата конституция, а Министерството взима такива мѣрки, за да може да направи въпроса за чалтицитѣ по-доходенъ за населението, което се занимава съ оризосѣянето. Досега, благодарение на този хаосъ, който е владѣялъ, на всѣкого одного, който е подавалъ заявление, му се е разрѣшавало да сѣе. Има на единъ километъръ, на два километра далечъ една дамга отъ друга, или отъ едно мѣсто на оризосѣянето до друго, и му е разрѣшавано. А отъ този начинъ на разрѣшаване излиза, че водата, която се дава за такива малки мѣста да се поливатъ съ вода, се е прѣскала съвършено на вѣтъра. Министерството, за да покровителствува този начинъ на сѣяне и за да даде на населението по-голѣма възможностъ, съ по-малко вода по-голѣмо пространство да засѣватъ, нареди една комисиия, която се занимава съ този въпросъ и за цѣлесъобразното разрѣшение на въпроса е турила, щото въ бѣдѣще да се сѣятъ чалтицитѣ чрѣзъ дамги, т. е. да се опрѣдѣлятъ три мѣста, които да се сѣятъ въ продължение на три години: едната година — първото, втората година — второто и тре-

тата година — третото. И тия сгруппирани мѣста заедно ще дадат на населението възможност да сѣятъ по 3—4 пкти повече оризъ, отколкото е било сѣяно досега. Виждате какви мѣрки взема Министерството, за да може да нареди тоя въпросъ. Тия мѣрки дали ще се укажатъ цѣлесъобразни, дали населението ще се съгласи така охотно да групира своитѣ имоти, да ги дава или чрѣзъ търгъ, или въ съгласие съ съсѣдитѣ, притежаващи имоти, задружно да сѣятъ, тоя въпросъ не е проучванъ, защото самото Министерството не е приложило на практика тѣзи наредби, а съ това прѣдложение Министерството иска да изпита тия мѣрки, които иска да взема. Ето защо азъ ви моля да приемете прѣдложението на Министерството, и, ако не се укажатъ цѣлесъобразни мѣрките на Министерството, вѣрвайте, още идущата година ще вдигнатъ врѣвата, и само Министерството ще бѣде длъжно да оттегли тия мѣроприятия. Ние не можемъ и да отхвърлимъ това прѣдложение, защото сега раздаденитѣ земи сѣ раздадени именно на тия основания и на тия разпореждания на Министерството на Търговията и Земледѣлието, за които се отнася прѣдложението. (К. Петковъ: То нѣма право да прави разпореждания въ отсъствието на законъ!) Направило е тия разпореждания Министерството, защото по тоя въпросъ, както виждате, досега нѣма да съществува законъ и Министерството е било волно да направи това нѣщо, както намѣри за цѣлесъобразно.

Г-нъ Калчовъ се бои отъ такситѣ, които прѣд-вижда това прѣдложение да се взематъ отъ оризосѣячитѣ. Но тѣ сѣ вземали отъ начало и досега. Тоя въпросъ е разрѣшенъ. Въ Пазарджикския окръгъ, откакъ тамъ се сѣе оризъ досега, всѣки е плащаль по 1½ л. на декаръ. (Нѣкой отъ прѣдставителитѣ: Не е вѣрно!) Недѣйте говори, че не е вѣрно. Това е цѣла истина. Азъ 5 години съмъ се постоянно занимавалъ съ тоя въпросъ въ комисията, която е разрѣшила въпроса за чалгичитѣ, и зная какъ стои тоя. (К. Петковъ: Г-нъ Матакиевъ да каже!) Сжщото ще каже и г. Матакиевъ. Тѣй щото, въпросътъ за такситѣ е прѣдрѣшенъ отдавна, и никой не е протестиралъ, защото тѣ сѣ необходими. Иматъ се голѣми разходи по уреждането и по разрѣшението кому се позволява да сѣе оризъ и кому не; послѣ има разходи за надзора и по правилното разпрѣдѣление на водата. Тия разходи трѣбва да се черпятъ отъ нѣкъдѣ. За разпрѣдѣлването на водата на надзирателитѣ се плаща — и се плаща отъ тия пари. Друго нѣщо ново, което е наредило Министерството, то е образуването отъ тия такси единъ фондъ, отъ който се поддържа единъ инженеръ, и той има за цѣль да изучи добри всички канали, отъ които се поятъ дамгитѣ, и да може да се регулиратъ тѣ тѣй, щото да могатъ да събиратъ повече вода, отколкото сѣ събирали досега. Тѣй щото, по това прѣдложение, освѣнъ въ удовлетворителна смисълъ, азъ не мисля, че почитаемото

Народно Събрание може да вземе друго рѣшение, защото въпросътъ е прѣдрѣшенъ и Министерството го прилага. Сега то иска, да му се позволи съ това рѣшение да нареди единъ правилникъ, на основание на който да прилага тия мѣрки, които то е счело за нужно да вземе още тая година. Ето защо азъ моля да приемете прѣдложението на Министерството на Търговията и Земледѣлието.

Д. Вълчевъ: Г-да народни прѣдставители! Прѣдложението на г. Калчова е за отхвърлянето на законопроекта, обаче, мотиви г. Калчовъ не изложи, и не ги изложи, защото, казва, нѣма респективния министъръ, за да наведе нѣкои примѣри и, разбира се, да убѣди Народното Събрание, че той е правъ въ искането си, за отхвърлянето на тоя законопроектъ. Азъ допускамъ, че г. Калчовъ може да има сериозни мотиви за отхвърлянето на законопроекта, или самиятъ законопроектъ да не е пълень, или да не е въ интереса на това дѣло, което се прѣдлага да се уреди, но трѣбва да бѣдемъ справедливи, да изслушаме и противната страна, защото и тя, Министерътъ на Търговията и Земледѣлието, може да дойде съ цѣль редъ доказателства, съ цѣль редъ изучавания на въпроса, и да даде нѣкои разяснения, отъ които да се убѣдимъ въ едното или другото и, слѣдователно, да вдигнемъ справедливо рѣка за приемането или отхвърлянето на тоя законопроектъ. Щомъ работата стои така, въ случая ми се вижда по-справедливо, да се отложи въпросътъ и да се произнесе Народното Събрание, слѣдъ като се изслуша г. Министерътъ на Търговията и Земледѣлието. Дѣйствително, тукъ е г. Министерътъ на Правосѣдието, но ми се струва, че ако го попитате какъ стои тоя въпросъ, той не ще може да ни даде никакви разяснения. Ако отдѣвъ се прие този законопроектъ да се разгледа въ присѣтствието на другъ министъръ, който се намираще тукъ, то бѣше да се спази формата при разглеждането на законопроекта, да се каже, че имало тукъ присѣствие на Правителството, обаче, по сжщността на работата не вѣрвамъ сега нао-дящиятъ се тукъ министъръ да може да ни даде нѣкакви обяснения. Затова да се отложатъ разискванията, когато ще можемъ да изслушаме съ сериозно внимание и г. Калчова, и други, които ще говорятъ по тоя въпросъ. Азъ съмъ присѣтствувалъ въ 4 сесии на Народното Събрание и всѣкога се е повдигалъ въпросътъ за оризосѣянето, и сме дохождали до заключение, че той е тѣнливъ въпросъ и трѣбватъ изучавания за него и едно пълно законоположение. Но ми се струва, че прибързаностъ ще направимъ, ако само вдигнемъ рѣка да се отхвърли законопроектътъ. Ми се струва, че при това положение, което съществува безъ законъ, пакъ сегашното положение на оризосѣянето е паткаво. Затова нека да се отложи тоя въпросъ и да се тури на дневенъ редъ въ понеделникъ, и да се съобщи на г. Министра на Търговията и Земледѣлието, че е нужно неговото присѣствие да ни

даде нѣкои обяснения, да донесе цѣлата прѣписка и да каже защо законопроектътъ, който сжществува, не е внесенъ, и защо се взематъ тия изключителни мѣрки, и тогава ние съ добро разбираме на работата, съвѣстно ще вдигнемъ рѣка за приемането или противъ приемането на законопроекта.

К. Калчовъ: Ако г. Министерътъ на Правосъдието е съгласенъ да се отложи, азъ нѣмамъ нищо противъ, но ако не иска да го отложи, азъ съмъ готовъ да говоря.

Министъръ Д-ръ А. Радевъ: Азъ ще дамъ нѣкои обяснения, но ако мисли Народното Събрание да го отложи, то не врѣди. Ето какъ стои работата, г-да. Въпросътъ за оризосѣянето е отъ публиченъ порядѣкъ. Въпросътъ за оризосѣянето не може да се нареди, както нареждатъ хората експлоатацията на своитѣ имущества, защото оризосѣянето е свързано съ два важни въпроса: съ въпроса за разпрѣдѣление текущитѣ води, отъ които иматъ право да се ползуватъ всички притежатели на имущества прѣзъ които текатъ тѣзи води, и, второ, съ въпроса за общественото здраве. Като е така, по начало не може да се прави никакъвъ упрекъ, че има ограничения на собствеността или ползуване отъ собствеността. Извѣстна култура щомъ се урежда по публиченъ редъ отъ страна на Държавата, всѣкога, за интереса на тая култура, ще има ограничения на тѣзи права на собственостъ и ползуването отъ нея. Това положение на оризосѣянето отъ своето естество се налага да се урегулира така. И че се налага, ясно е това доказателство, че днесъ оризосѣянето е подвържнато на извѣстни правила, които може да се изродяватъ въ рѣцѣтъ на недобросъвѣстнитѣ чиновници — то е другъ въпросъ, — но се подлага на извѣстни правила отъ паметивѣка, безъ нѣкакъвъ законъ да урежда оризосѣянето. Кои сж тѣзи правила? Извѣстна комисиия, назначена отъ окръжния управителъ, нарежда начина на сѣянето, начина на разпрѣдѣлението на водитѣ и, главниятъ образѣмъ, събира таксата за позволяването да се сѣе оризъ. Тази такса отива въ единъ фондъ, отъ който прѣдварително се харчатъ сумитѣ за чиновници, които нагледватъ тѣзи работи, а друга частъ отива по друго назначение. Забѣлѣжете, обаче, г-да, че всички тѣзи мѣрки сж фактически; никакво узаконение нѣма. Въпросътъ се повдигна миналата година въ Министерския Съвѣтъ, когато дойде да се нарежда бюджетътъ и, по-специално, да се нарежда бюджетътъ на Министерството на Търговията и Земледѣлието. Тамъ си оставаше тази сума пакъ на разположението на една неузаконена, тѣй да се каже, комисиия, ами по традиция дѣйствующа. Тогава се повдигна въпросътъ, че не само трѣбва единъ законъ, който да урежда тая материя, но трѣбва и едно положение, което да узаконява: начина на разпрѣдѣление на водитѣ, т. е. правото на административ-

ната властъ да урежда разпрѣдѣлението на водитѣ; правото на административната властъ да урежда мѣстата за сѣяне оризъ и правото на административната властъ да събира извѣстни такси за мѣстата, дѣто ще се сѣе оризъ. Прочее, за да се узакони това положение, което фактически сжществува въ Държавата, трѣбваше да се вземе една прѣходяща мѣрка. Като прѣходяща мѣрка г. Министерътъ на Търговията и Земледѣлието прѣдстави това узаконение. Законътъ за оризосѣянето не е така лесенъ, както може да се помисли, че може изведнажъ да се приготви. Не сж даже компетентни чиновницитѣ отъ Министерството на Търговията и Земледѣлието да го разрѣшатъ сами. (К. Петковъ: 15 години го разрѣшаватъ сжщитѣ тѣзи чиновници!) Трѣбва много свѣдѣния да се събиратъ, много изучавания да станатъ. Та, може да стане слѣдующето: като приемемъ по принципъ това рѣшение, Народното Събрание да изкаже едно желание и даже да опрѣдѣли срокъ, докогато да се внесе единъ законъ, но да се оттегли това рѣшение не може да бѣде, било сега, въ днешното засѣдание, или въ утрѣшното. Ще кажете, защото съ това ще се оправдаятъ думитѣ на г. Генадиева, че даже можемъ да направимъ упрекъ на Министра, защо не е внесълъ закона, а дава тази фетва. Ако не дадете тази фетва на Министерството, ще я дадете на пѣдаритѣ на мѣстото, дѣто се сѣе оризъ, да иматъ повече право, отколкото Министерътъ, защото никакви законоположения нѣма. Искате ли, г-да, да се продължава това положение, или ще изтъкнете обстоятелството така: като нѣма никакви законоположения, като не приемемъ това рѣшение прѣдложено отъ г. Министра, ще кажемъ на оризосѣянитѣ да правятъ каквото щатъ, анархически да работятъ, да сѣятъ оризъ и даже, ако Държавата назначи хора, които да пазятъ ползуването отъ водитѣ или да нареди други хигиенически правила — да не искатъ да плащатъ таксата, която, може би, отъ 500 години сж плащали. Ще ги насърчите тогава да се не подчиняватъ на извѣстни мѣроприятия на административнитѣ чиновници, и утрѣ, ако искаме да наложимъ нѣкакви правила, диктувани отъ общественото здраве, ако ги наложимъ съ единъ законъ, да кажатъ, че Държавата прави конфискация на тѣхнитѣ права и ги лишава отъ правата, каквито сж имали. Азъ признавамъ, г-да, че сж ставали произволи — то е другъ въпросъ. Мислите ли, че ще насърчимъ произволитѣ съ това рѣшение? Напротивъ, съ това рѣшение ще съсърдочимъ въпроса въ рѣцѣтъ на Министерството на Търговията и Земледѣлието, когато досега комисиитѣ и персоналтѣ, който се е занимавалъ съ този въпросъ, сж зависѣли изключително отъ окръжнитѣ управители. Окрѣжнитѣ управители не сж давали никому отчетъ, сами сж назначавали комисиитѣ, сами сж назначавали цѣлия персоналъ на тази работа и регулирането както на земитѣ, така и на водитѣ се е правило по негово изключително усмотрѣние. Сега ще се

даде по-голяма гаранция, когато се съсредоточи работата въ Министерството на Търговията и Земледелието. Г-нъ Петковъ казва: ама зная чиновниците какво правятъ — тѣ нѣма да вършатъ нищо. Азъ ще забѣлѣжа слѣдующето. За тази забѣлѣжка на г. Камена Петковъ азъ ще кажа, че тя просто не е парламентарна. Може би го правятъ това, но тукъ има единъ министъръ отговоренъ прѣдъ Народното Сѣбрание! Може да кажете тогазъ: азъ нѣмамъ довѣрие на този министъръ, защото оставя чиновниците да ядатъ тия пари; азъ нѣмамъ довѣрие на този министъръ, защото оставя чиновниците никогашъ да не изпълнятъ този законъ. Така не се говори, г-да; чиновниците да се упрекаватъ и да се не дава едно законодателно мѣроприятие, защото имало такива чиновници въ Министерството. Ами че защо е тукъ Министърътъ? Хванѣте го за ухото и го питайте защо ставатъ тия работи. Но да кажемъ на Министра: не Ви даваме това рѣшение, защото има чиновници негоди, мисля, че съ това му казвате, че не може да държи въ своитѣ рѣцѣ чиновниците, да не вършатъ тия беззакония. Та, казвамъ, малко чапурашикъ е тази забѣлѣжка на г. Камена Петковъ. (К. Петковъ: Много е права, защото тоя фондъ служи специално за разходки и възнаграждение на тия чиновници, които казватъ: още не сме изучили въпроса, а трѣбва да отидемъ въ Италия и Индия, и Министърътъ не вижда това, не вижда, че го лѣжатъ всѣки день!) Вие не можете да кажете, че едно рѣшение потрѣбно, наложително, не може да се даде, защото министърътъ не може да обуздае чиновниците. Вие сѣпчате ли се кѣдѣ бие вапето прѣдложение? Ако не се сѣпчате, тогава не зная какво да говоря. (К. Петковъ: Сѣпчамъ се!) Ако Вие кажете да се отхвърли това прѣдложение, какво ще кажете, г-нъ Калчовъ, да се продължи досегашното положение ли, или ще кажете на населението: завчера ние въ Народното Сѣбрание отхвърлихме едно рѣшение, защото то искаше да узакони едно беззаконие? Значи, отъ днесъ въ Пловдивско, въ Пазарджишко, селяните да се не подчиняватъ на това рѣшение?

Д-ръ Н. Геннадиевъ: Съвсѣмъ не значи това!

Министъръ Д-ръ А. Радевъ: Ами какво значи?

Д-ръ Н. Геннадиевъ: На какво основание значи това?

Министъръ Д-ръ А. Радевъ: Защото нѣма никакви правила.

Д-ръ Н. Геннадиевъ: Намираме това нѣщо не пълно и го отхвърляме. Защо „значи“?

Министъръ Д-ръ А. Радевъ: Защото нѣма правила, казвамъ.

Д-ръ Н. Геннадиевъ и К. Калчовъ: Има правила!

Министъръ Д-ръ А. Радевъ: Покажете ги!

К. Калчовъ: Като взема думата, ще Ви кажа.

Министъръ Д-ръ А. Радевъ: На какво основание се събиратъ 50 ст.? Просто на основание на традицията, а никакви правила нѣма за тия въпроси.

С. Бобчевъ: Има наредби, за които говори и самитѣкъ Министърътъ въ своитѣ мотиви. Тѣ казватъ така: „слѣдъ като се приложатъ и опитатъ изработенитѣ тая година административни наредби и пр.“ Дѣ ги тия наредби? Баремъ да бѣха прѣдставени да ги видимъ, та да се запознаемъ съ тази материя.

Министъръ Д-ръ А. Радевъ: Азъ на това ще Ви кажа, г-нъ Бобчевъ, слѣдующето. Наредбитѣ, съ които се урегулира течението на водитѣ, съ които се събиратъ данъцитѣ, — защото се взематъ такси данъчни, — не могатъ да ставатъ съ окръжно на Министерството на Търговията и Земледелието. Тѣ сами по себе си не сѣ наредби законни. Именно това трѣбва да се прѣкрати.

С. Бобчевъ: Ама не сѣ такива чисто административни, регламентарни наредби, а други! Прочетѣте и ще видите! Наредби, които ние непрѣмънно трѣбва да знаемъ, за да дадемъ туй рѣшение; наредби, които се касаятъ до опрѣдѣлението оризипнитѣ участъци, разпрѣдѣлението пространството на тия участъци между оризосѣячитѣ и реда, по който тѣ ще се засѣватъ и т. н. Ще каже, че тия наредби засѣгатъ една законодателна материя, която трѣбва да имаме прѣдъ видъ!

Министъръ Д-ръ А. Радевъ: Г-нъ Бобчевъ! Именно това ви казвамъ, че се иска едно прѣходно разрѣшение, защото законътъ не е готовъ днесъ, а наредбитѣ сѣ, които ще изтичатъ отъ пълномощието, което ще се даде на Министра на Търговията и Земледелието. (А. Ибишевъ: Да се дава пълномощие на единъ министъръ, това ще бѣде най-голямо беззаконие! Какъ ще дадемъ пълномощие?) Тогазъ може да задържимъ произволното днешно положение! Азъ не разбирамъ въ едно Народно Сѣбрание да се казва, че нѣма опасностъ да се прилагатъ наредби несъществуващи, а има опасностъ да се прилагатъ наредби, които произлизатъ слѣдъ опълномощаването на единъ министъръ. Азъ тази логика малко не разбирамъ! (А. Ибишевъ: Ще Ви кажа!) Можете да кажете каквото щете, но азъ я не разбирамъ! Та заради това, това рѣшение е необходимо, защото инакъ, то недадено, ще дадете повече права на Министра, отколкото той не ги иска. (Д. Вълчевъ: По отлагането, г-нъ Министре?) Нѣмамъ нищо.

К. Калчовъ: Азъ разбирамъ желанието на г. Министра на Правосъдието да защити своя колега, но нѣмахъ намѣрение и да правя ни най-

малък упрек на г. Министра на Търговията и Земледелието, защото той малко време е бил министър и той по тази материя е длъжен да чуе това, което неговите чиновници му са дали и го внеса в Събранието. Той, може би, не знае, че е имало законопроект преди години внесен в Събранието, който се остави висящ. Проследете протоколите на Народното Събрание и вие ще видите нещо повече. Ако проследите, ще видите, че няколко пъти е бил повдиган въпрос и много нещо е било обсъдено и решено по тази материя. Така щото, да кажем, че не са имали време тия чиновници, които специално се занимават с тази работа и които, както каза г. Каменц Петков, искали са време да отидат в Индия да изучат оризосъянето — тогава да дойдат да уредят оризосъянето — те са работи недълги да се говорят. Закон е имало и уредби е имало!

Това, което ние твърдим, е следното. Министерството сега по един уредби е урегулирало тия работи, а не окръжните управители. Последната инстанция, заблъзвам пак, е било Министерството на Търговията и Земледелието, и не е прав г. Министърът, като казва, че окръжните управители се разпореждали както искали. Най-последната инстанция е била Министерството на Търговията и Земледелието. Последната дума тѣм е била дадена и е имало известни правилници и уредби, по които оризосъянето се е урегулирало. Сега, когато дохождате да ни искате пълномощия, трябва да ни кажете поне, как искате да се урегулира този въпрос, за да го знаем. Дайте ни тези правила! Но да искате пълномощие по една работа, това не разбирам. Казвате ни: дайте ни пълномощия да уредим оризосъянето, да контролираме, да глобяваме хората и пр. Как може подобно нещо в едно законодателно събрание да се предлага? В първата година даже на законодателната сесия не би могло такова нещо да се иска, а има вече 20 години, откогато имаме оризосъяне. Как така да няма наредби? Не щете да санкционирате с закон окончателно материята; дайте ни временните наредби и кажете ни мерките, кажете наредбите, които ще практикувате и, ако ги намерим добри, ще ги санкционираме. Но какво ни казвате тук? Какво е това преходно правило? Преходно правило разбираме, но ако ни кажете какви наредби искате да направите. А че е имало наредби, не може да оспорвате, защото ориз се сѣе и такси се взимат на хората. Ето защо, казвам, недостойно е в Народното Събрание да излезете да искате пълномощие за една работа, за която имаме 20-годишна практика, и ние знаем тези работи, защото живѣем в тази страна. Може би на другарите от Северна България, дѣто няма оризосъяне — освен на онѣзи, които са били стари депутати и знаят, че са ставали тук разисквания, — може на тях да се вижда странно това и да го не знаят, обаче, неоспоримо е, че е имало такива наредби, защото

20 години вече как се сѣе ориз. Отначало Министерството, под предложение, че в турско време са взимали известни земи и са ги давали на арендатори, е вършило същото. И ние трябва да се борим с г. Министра тук, за да се прѣмахне тази дива теория. После, пак произволи и сѣ режима на водите. Ще ви кажа един примѣръ: тази година жителите на с. Караач — водата минава през землището им — искат да сѣят ориз, но водата се дава на други частни лица; дохождат някои чиновници и казват: вие, общината, имате право. „Защо правите така“, питат селяните. „Защото така намираме за добър“, са отговорили чиновниците. Ето защо ние искаме известни правила, за да знаем защо не давате на една община водата, а я давате на други хора, които сѣят по-долу. Ние не можем това нещо да го оставим на произвола на известни чиновници. Едно решение има взето в Народното Събрание по режима на водите, в което бѣше казано, че който има земя своя — след като призна земите за частна собственост, — може да води прѣговори и, ако се споразумѣе с притежателите на водите, на водениците, ще може да сѣе. Така щото, всѣкога е имало наредби, всѣкога е имало правила. Сега поне, ако искаха временни мерки, трябва да ги дадат, та тези правила да ги санкционираме. Това го разбирам. Но да се казва: дайте пълномощие, това не мога да го разбера. Така щото, когато говорим за правила и уредби, трябва да ги видим тия правила, а не, както казваше г. Бобеков, че такива такси са събирани. Добър, дайте тия правила временно да ги санкционираме. Но аз ви казвам, че има законопроект по-рано тук внесен, защото една такава култура, която 15 години се продължава, не може да не е проучена. Този законопроект, ако е порочен, има хора в комисията, които знаят добри тия работи и ще го поправят. На най-сетне и законодателното тѣло догодина пак може да го измени. Ето защо, г-да народни прѣдставители, аз казвам, че ние не можем да дадем пълномощие, без да видим тия наредби; да се отложи това нещо и да помолим г. Министра да прѣдстави законопроект.

Д. Вълчев: Излишни са разискванията, ако се приеме моето предложение за отлагането; тогава няма защо да се говори.

Прѣседателствующ А. Краев: Записани са да говорят още г. г. Геннадиев, Бобчев, Орлов и Бобеков. Желает ли Събранието да се отложи въпросът?

Д-ръ Н. Геннадиев: Аз искам, в подкрепление предложението на г. Вълчева, за отлагането на въпроса, да прибавя 2—3 думи; но щом Народното Събрание мисли да се отложи, аз нямам нищо. Съгласен съм да се отложи.

Прѣсѣдателствующъ А. Краевъ: Г-да! Г-нъ Геннадиевъ е съгласенъ. Вие, г-нъ Бобчевъ, съгласни ли сте? (С. Бобчевъ: И азъ съмъ съгласенъ.) Г-нъ Орловъ! Съгласни ли сте? (Т. Орловъ: Съгласенъ съмъ да се отложи.) Г-нъ Вобековъ! Вие съгласни ли сте? (И. Вобековъ: Съгласенъ съмъ.)

Поставямъ на гласуване прѣдложението за отлагане на тоя законопроектъ, и моля ония отъ г. г. прѣдставителитѣ, които го приематъ, да си вдигнатъ рѣката. (Болшинство.) Събранието приема.

Министъръ Д-ръ А. Радевъ: За до понедѣлникъ искамъ да се отложи и да се постави на дневенъ редъ. Прѣдложението на г. Вълчева бѣше за понедѣлникъ. (Д. Вълчевъ: Да!)

Прѣсѣдателствующъ А. Краевъ: Часътъ минава 7.

Споредъ правилника, утрѣ ще имаме засѣданіе. (Мнозина прѣдставители ставатъ.)

Моля ви, г-да прѣдставители, почакайте да наредимъ дневния редъ.

На дневенъ редъ ще имаме второ четене законопроекта за измѣнение чл. 55 отъ закона за полицията.

Постѣпило е прѣдложение отъ Министерството на Финанситѣ за отмѣненіе на несправедливо наложения наемъ на жителитѣ отъ с. Акчаръ, Видинска околия. То е раздадено на г. г. прѣдставителитѣ. Съгласни ли сте да се тури на дневенъ редъ за утрѣ? (Гласове: Съгласни!)

Постѣпило е едно писмо отъ Министерството на Финанситѣ, подъ № 13.598, съ днешна дата, което

има слѣдующето съдържание: „Съгласно чл. 109 отъ конституцията и по заповѣдъ на Негово Царско Височество Князътъ честъ имамъ да ви изпрати приложеното тукъ прѣдложение, относително заема отъ 125.000.000 л. номинали и другитѣ съглашения по концесията на тютюня, прѣходнитѣ разпореждания и устава на дружеството за съучастната режия на българскитѣ тютюни, съ молба да благоволите и го внесете още днесъ на разглеждане и одобрене въ настоящата редовна сесия на Народното Събрание.“ Има и докладъ до Негово Царско Височество Князътъ, утвърденъ отъ него, и договора по заема. (С. Бобчевъ: Напечатанъ ли е?) Напечатанъ е и сега ще ви се раздаде. Съгласни ли сте да се тури на дневенъ редъ? (Гласове: Съгласни!)

Т. Теодоровъ: Нека се раздаде, та послѣ!

С. Вобчевъ: Утрѣ ще рѣшимъ!

Прѣсѣдателствующъ А. Краевъ: Моля, г-да! Да се постави ли договорътъ на дневния редъ за утрѣ. (Нѣкой отъ прѣдставителитѣ: Не сме го чели още!)

Д. Петковъ: Трѣбва да се раздаде, та послѣ да се тури на дневния редъ! Какъ така?

Прѣсѣдателствующъ А. Краевъ: Тогазъ договорътъ по заема ще остане на дневенъ редъ за понедѣлникъ.

Засѣданието се вдига.

(Вдигнато въ 7 ч. и 30 м. вечерта.)

Прѣсѣдатель: **М. Балабановъ.**

Подпрѣсѣдатели: { **В. Кжнчовъ.**
 { **А. Краевъ.**

Секретарь: **Н. Кормановъ.**

Началникъ на Стенографическото бюро: **Т. Гължовъ.**